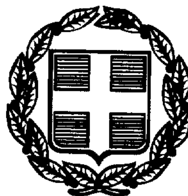

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 1535

28 Ιουλίου 1999

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. Γ1/633

Προγράμματα Σπουδών της Αισθητικής Αγωγής των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του εδαφ. ε της παραγράφου 9 του άρθρου 3 και του εδαφ. ε της παραγράφου 11 του άρθρου 4 του Ν. 1566/85, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97 "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ 188-Α)

2. Την εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, όπως αυτή διατυπώθηκε στην με αριθμ. 4/99 Πράξη του Τμήματος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

3. Τις διατάξεις του άρθρου 29α του Ν. 1558/85 ΦΕΚ 137-Α, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/92 (ΦΕΚ 154-Α) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παραγρ. 2α του Ν. 2469/97 (ΦΕΚ 38-Α) και το γεγονός ότι από την απόφαση αυτή δεν προκαλείται δαπάνη εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

4. Την αναγκαιότητα ορισμού νέου Προγράμματος Σπουδών για το μάθημα Αισθητικής Αγωγής των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού Σχολείου,. με βάση το οποίο θα συγγραφούν τα βιβλία που προβλέπονται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97, αποφασίζουμε:

καθορίζουμε τα Προγράμματα Σπουδών της Αισθητικής Αγωγής των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού Σχολείου ως εξής:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

(ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ - ΘΕΑΤΡΙΚΗ - ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ)

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΑΘΗΝΑ 1999

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

Να γνωρίσει και να απολαύσει ο μαθητής τις εικαστικές τέχνες μέσα από ισόρροπες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων αλλά και απόκτησης γνώσεων και κατανόησης του φαινομένου της Τέχνης, για να καλλιεργηθεί ως δημιουργός και ως φιλότεχνος θεατής.

Ε΄ και ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΚΟΠΟΙ

Ειδικότερα το παιδί πρέπει:

- να παρατηρεί, να ερευνά, να πειραματίζεται και να αξιοποιεί τις δυνατότητές του στο χειρισμό απλών υλικών και μέσων δημιουργώντας εικαστικά έργα,
- να γνωρίσει διάφορες τεχνικές και τρόπους, για να εκφράζεται με δημιουργικό τρόπο και να μεταβιβάζει απόψεις, συναισθήματα και βιώματα,
- να γνωρίσει την ορολογία, τα σύμβολα, τα μορφικά στοιχεία και τις μορφές που χρησιμοποιούν οι εικαστικοί καλλιτέχνες και να εξοικειωθεί με αυτά,
- να προσεγγίζει, να κατανοεί και να απολαμβάνει το φαινόμενο της Τέχνης και να έχει θετική στάση και συμπεριφορά απέναντι στα έργα τέχνης,
- να έρθει σε επαφή με εικαστικά έργα τέχνης ποικίλων μορφών, να τα κατανοήσει, να τα αναλύσει, να τα ερμηνεύσει, να τα κρίνει και να εκτιμήσει την ελληνική και την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ - Ε΄ και ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Στο μάθημα της Εικαστικής Αγωγής επιδιώκεται το παιδί να:

- κάνει επιτυχημένη χρήση υλικών και τεχνικών στα έργα του,
- χρησιμοποιεί και να δημιουργεί εικόνες δύο και τριών διαστάσεων, για να εκφράσει ιδέες, συναισθήματα και εμπειρίες, και αργότερα να χρησιμοποιεί σύμβολα,
- αναγνωρίζει μορφές και μορφικά στοιχεία, που εκφράζουν ιδέες, αξίες, απόψεις σε έργα διαφορετικών πολιτισμών,
- δέχεται τις νέες πληροφορίες και να τις μετουσιώνει, για να εμπλουτίζει τα έργα του,
- συζητά για τις προθέσεις του καλλιτέχνη, για μεθόδους και για έννοιες τέχνης,
- εκφράζει, να ερμηνεύει και να αξιολογεί τις καλλιτεχνικές επιλογές σχετικά με το περιεχόμενο, τη δομή και τον τρόπο παρουσίασής τους,
- χρησιμοποιεί τις γνώσεις του για τις εικαστικές τέχνες στα άλλα μαθήματα,
- εκφράζει ενθουσιασμό για συμμετοχή σε σύνθετες καλλιτεχνικές εργασίες,
- χρησιμοποιεί τους τρόπους λύσης προβλημάτων από το χώρο των εικαστικών σε άλλες γνωστικές περιοχές,
- δραστηριοποιείται σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο,
- κατανοεί διάφορα καλλιτεχνικά επαγγέλματα συγκρίνοντας μεθόδους, μέσα και έργα, και αργότερα να αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες των ικανοτήτων που απαιτούνται γι΄ αυτά.

Επιπλέον στην ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού επιδιώκεται το παιδί να:

- κατανοεί τις ιστορικές παραμέτρους των τεχνών,
- αναγνωρίζει ότι υπάρχουν διάφορες απόψεις για ένα καλλιτεχνικό θέμα και ότι μπορούν να δοθούν διαφορετικές λύσεις,
- αξιολογεί τις ιδέες, τις ικανότητες και τις εργασίες του και αργότερα να αξιολογεί προσιτά έργα τέχνης,
- χρησιμοποιεί πηγές και γνώσεις για καλλιτέχνες, για τις προθέσεις των καλλιτεχνών και για το κοινωνικό περιεχόμενο προσιτών έργων τέχνης,
- αναγνωρίζει τη σημασία και τη σπουδαιότητα της τέχνης σε διάφορους πολιτισμούς,
- αναγνωρίζει ορισμένες χαρακτηριστικές τεχνοτροπίες στην ιστορία της Τέχνης,
- έρχεται σε προσωπική επαφή με καλλιτέχνες.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: «ΥΛΙΚΑ, ΜΕΣΑ, ΤΕΧΝΙΚΕΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ
	Το παιδί είναι ικανό να:	Επιλογή των κατάλληλων υλικών, μέσων και εργαλείων που θα χρησιμοποιηθούν για τις προτεινόμενες, στην τέταρτη ενότητα, μορφές των εικαστικών τεχνών.
• μολύβια-ξυλομπογιές	— εκτελεί σχέδια με κίνηση και λεπτομέρεια.	— χρησιμοποίηση οποιασδήποτε κατάλληλης επιφάνειας.
• νερομπογιές	— χρησιμοποιεί με ευχέρεια μία ή δύο τεχνικές νεροχρωμάτων.	— ενδείκνυνται όλες οι νερομπογιές, το γκουάς και οι σκόνες με κόλλα.
• χαρτόνια, σύρμα, πηλός	— μορφοποιεί χαρτόνια, σύρμα και πηλό αποκτώντας δεξιότητες.	— χρησιμοποιείται η τεχνική του πηλού με μακαρόνι, με πλάστη, ή η προσθετική τεχνική με φυσικό ή αυτοσκληρηνώμενο πηλό ή ζυμάρι. — χρήση κόλας ή συρραπτικού και χαρτόνια από χαρτοκούτες ή χρωματιστά χαρτόνια.
• γεωμετρικά όργανα	— χρησιμοποιεί με ευχέρεια τα βασικά γεωμετρικά όργανα.	— με χάρακα, τρίγωνο και διαβήτη δημιουργία απλών γεωμετρικών και διακοσμητικών σχεδίων.
• εργαλεία	— χρησιμοποιεί με ασφάλεια και ευχέρεια τα απαραίτητα κατάλληλα εργαλεία.	— επιλογή βασικών εργαλείων που είναι ασφαλή για την ηλικία των παιδιών.
• Η/υπολογιστής	— χειρίζεται τον υπολογιστή σε απλά λογισμικά εικαστικών.	— λογισμικά για παιδιά, για νέους χρήστες - πρώτα επίπεδα εικαστικών προγραμμάτων.
• πειραματισμοί	— δοκιμάζει με ενδιαφέρον νέες τεχνικές και να αξιολογεί τα αποτελέσματα.	— λογικοί και παρορμητικοί τρόποι εργασίας με ποικιλία τεχνικών και δοκιμών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: «ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ
	Το παιδί είναι ικανό να:	
• σημεία	— αντιλαμβάνεται την αξία του σημείου και να χρησιμοποιεί αυτό το μικρότερο εικαστικό στοιχείο.	— Πυκνότητες και αραιώσεις σημείων, πινελιές, πουαντιγισμός κ.ά.
• γραμμές	— εκφράζει κίνηση και συναίσθημα με διάφορες ποιότητες και εντάσεις γραμμών. — ορίζει σαφή περιγράμματα. — αναγνωρίζει σε έργα τέχνης διάφορες γραμμές.	— σχέδια με ατέρμονες, καμπύλες, ευθείες, μεικτές και άλλες γραμμές.
• χρώμα	— εκφράζει συναισθήματα με προσωπικές επιλογές χρωμάτων. — αποδίδει με νατουραλιστικά χρώματα τη φύση. — αποδίδει μικρή ποικιλία απόχρώσεων.	— χρωματικές ασκήσεις (όπως αναμείξεις) και εφαρμογές τους σε παιδικά έργα. — αντιγραφή, μελέτη και ελεύθερη απόδοση απλών έργων εικαστικών καλλιτεχνών.
• απλές συνθέσεις	— συνθέτει σχήματα σε αρμονικά σύνολα.	— κατασκευή παζλ, συνθέσεις διακοσμητικές, δισδιάστατες και τρισδιάστατες φρίζες με γεωμετρικά

• όγκος • επίπεδα, χώρος	— δημιουργεί τρισδιάστατα έργα. — αντιλαμβάνεται το εσωτερικό και το εξωτερικό, καθώς και το κενό και το γεμάτο. — αποσαφηνίζει τα διάφορα επίπεδα μιας μορφής, ενός στερεού σχήματος και ενός χώρου. — συνειδητοποιεί και να αποδίδει χώρο σε έργα δύο και τριών διαστάσεων. — αντιλαμβάνεται το χώρο στο σπίτι του, στη γειτονιά του και σ΄ ένα τοπίο.	ή φυσικά σχήματα. — έργα με χρήση τεχνικών, όπως είναι η πλαστική ή το ασαμπλάζ (συναρμογή αντικειμένων). — μεταφορά ενός ζωγραφικού έργου σε σκηνικό με την τεχνική των επιπέδων. — απλές μακέτες δισδιάστατες και τρισδιάστατες.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: « ΘΕΜΑ - ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΝΟΗΜΑ»		
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ
	Το παιδί είναι ικανό να:	
• θέματα από τη φύση, το χωριό και την πόλη	— παρατηρεί το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον και να το αποδίδει στα έργα του.	— μελέτη από εικόνες ή εκ του φυσικού.
• θέματα από έργα τέχνης	— δημιουργεί έργα επηρεασμένα από τη θεματολογία έργων τέχνης.	— τα παιδιά δανείζονται, επεξεργάζονται ή παραλλάσσουν στοιχεία από έργα τέχνης.
• θέματα από άλλα μαθήματα	— εμπλουτίζει τα έργα του με θέματα από άλλα μαθήματα.	— διαθεματική προσέγγιση με μαθήματα, όπως Μουσική, Λογοτεχνία, Χορός, Φυσική, Γεωγραφία, Μαθηματικά κ.ά.
• θέματα από γιορτές, εμπειρίες, ιδέες, ιδανικά	— περιγράφει και να σχολιάζει εμπειρίες από το περιβάλλον του. — αξιοποιεί τη φαντασία του με εικαστικό τρόπο.	— εικαστικά έργα ή εικαστικές εφαρμογές, με την ευκαιρία εθνικών, θρησκευτικών ή τοπικών εορτών. — σχολιασμός γεγονότων από Μ.Μ.Ε. — εικαστική απόδοση ιδανικών, όπως της φιλίας, της επικοινωνίας, της αυτοθυσίας, του καθήκοντος κ.ά.
• ελεύθερα θέματα	— εμπνέεται από ποικίλα ερεθίσματα, να επιλέγει μόνο του το θέμα και να δίνει μορφή στις ιδέες του.	— κατά διαστήματα προτείνονται ελεύθερα θέματα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: «ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ
	Το παιδί είναι ικανό να:	
• σχέδιο — ζωγραφική — κολάζ	— αντιλαμβάνεται τις εκφραστικές και επικοινωνιακές δυνατότητες του σχεδίου και της ζωγραφικής. — εκφράζει συναισθήματα, ιδέες εμπειρίες και αργότερα να χρησιμοποιεί σύμβολα. — εμπλουτίζει τα έργα του με παρατηρήσεις και πληροφορίες από το περιβάλλον. — δημιουργεί εικόνες με νατουραλιστική προσέγγιση.	— αναλόγως του θέματος και των στόχων είτε δίνονται οδηγίες και δείγματα στα παιδιά είτε αφήνονται ελεύθερα στην οργάνωση και απόδοση του θέματος. — σε πρώτο στάδιο ενθαρρύνεται η εμβάθυνση σε μία ή δύο τεχνικές. — σκίτσα και σχέδια ως ασκήσεις σχεδιασμένα με γρήγορες κινήσεις.
• ξυλοκοπτική — ξύλινες μικροκατασκευές	— συμμετέχει σε μια ομαδική ζωγραφική. — αντιλαμβάνεται την κατασκευαστική δυνατότητα του ξύλου.	— ομαδική ζωγραφική σε χαρτί του μέτρου. — παζλ, ξύλινα πρωτότυπα παιχνίδια από υλικά, όπως κοντραπλακέ, αλλά και φύλλα φελιζόλ ή χοντρά χαρτόνια.
• πλαστική - γλυπτική — κατασκευές	— κατασκευάζει απλές τρισδιάστατες μακέτες με χαρτόνια, με μαλακό σύρμα φτιάχνει σχέδια και μορφές στο χώρο, και με τον πηλό απλές περιοπτες μορφές και απλά χρηστικά αντικείμενα.	— μορφές, όπως άνθρωποι, ζώα, αφηρημένοι όγκοι. — αντικείμενα, όπως διάφορα μικρά δοχεία. — γλυπτική σε μαλακό υλικό (πηλός, σαπούνι, φελιζόλ).
• ασαμπλάζ	— προσδίδει αισθητική και κατασκευαστική αξία σε άχρηστα αντικείμενα και υλικά.	— διακοσμητικά αναπτύγματα στο χώρο, συνδυασμός με κίνηση, μικροαντικείμενα, παιγνίδια.
• μακέτες	— προσεγγίζει στοιχειωδώς την υπό κλίμακα κατασκευή.	— απλά προπλάσματα και μακέτες σκηνικών σπιτιών ή χώρων.
• γελοιογραφία	— παραμορφώνει ή αλλάζει κλίμακες ηθελημένα.	— σατυρικά σκίτσα προσώπων ή καταστάσεων.
• κόμικ	— αφηγείται ιστορίες με αλληλουχία σχεδίων.	— συνδυασμοί κοντινών ή μακρινών πλάνων και αργότερα αλλαγή οπτικής γωνίας.
• εικονογράφηση	— συνδυάζει εικόνα και γραπτό λόγο με ποικίλους τρόπους.	— εικονογράφηση παραμυθιών, ιστοριών, ποιημάτων ή άλλων μαθημάτων.
• φωτογραφία	— φωτογραφίζει σειρές φωτογραφιών με κοινό θέμα.	— φωτογράφηση, φωτόγραμμα, φωτοκολάζ, φωτοϊστορία, έκθεση, συλλογή.
• ψηφιακή εικόνα	— δημιουργεί και να επεξεργάζεται απλές εικόνες με χρήση κατάλληλου λογισμικού υπολογιστή.	— χειρισμός εύχρηστων προγραμμάτων (λογισμικό ζωγραφικής) με ψηφιοποίηση και επεξεργασία εικόνας σχετικών με έργα τέχνης, αφίσες, εικονογραφήσεις, εξώφυλλα. — συσχετισμός με άλλα μαθήματα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ
• ιμπρεσιονισμός — ποπ-αρτ — εξπρεσιονισμός	Το παιδί είναι ικανό να: — έχει θετική στάση απέναντι στη μοντέρνα τέχνη. — αναγνωρίζει ορισμένα χαρακτηριστικά έργα αυτών των τεχνοτροπιών.	— οι παρουσιάσεις είναι σύντομες, εστιάζονται γύρω από ένα δύο έργα και συνδυάζονται με λίγες πληροφορίες, με ανέκδοτα, με ενδιαφέροντα βιογραφικά στοιχεία, με συζητήσεις, παιχνίδια, κουίζ, ερωτήσεις.
• ρεαλισμός — αφαίρεση — συμβολισμός	— αναγνωρίζει ορισμένα χαρακτηριστικά έργα αυτών των κατηγοριοποιήσεων. — συγκρίνει έργα και να ανακαλύπτει απλές ομοιότητες και διαφορές.	— παρουσιάσεις και κατηγοριοποιήσεις βασισμένες σε τρόπους αναπαράστασης χαρακτηριστικών έργων τέχνης. — οι πληροφορίες αφορούν τη θεματολογία, την τεχνική και την ιστορία για το έργο, τον καλλιτέχνη ή το θέμα του. — ποικίλες δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το εξεταζόμενο έργο ή με την τεχνοτροπία, όπως καταγραφή εντυπώσεων από έκθεση, συλλογή πληροφοριών, δραματοποίηση, σύνδεση με μουσική. — εξοικείωση με βιβλία σχετικά με έργα τέχνης.
• γνωριμία με το επάγγελμά του — γελοιογράφου — αρχιτέκτονα — σχεδιαστή — φωτογράφου	— γνωρίζει ορισμένα βασικά στοιχεία του επαγγελματικού ρόλου του φωτογράφου, του σχεδιαστή, του αρχιτέκτονα και του γελοιογράφου.	— επισκέψεις των παιδιών σε χώρους εργασίας και παρουσίαση του επαγγέλματος από τους ίδιους τους επαγγελματίες. — επισκέψεις επαγγελματιών στην τάξη. — συνοπτική παρουσίαση κατάλληλου υλικού είτε από τον διδάσκοντα είτε από ομάδες παιδιών που έχουν πάρει συνεντεύξεις.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: « ΑΠΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΡΓΟΥ»		
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	**ΣΤΟΧΟΙ**	**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ**
	Το παιδί είναι ικανό να:	
• εμπλουτισμός του λεξιλογίου με νέους όρους	— χρησιμοποιεί στον προφορικό λόγο τους απαραίτητους όρους για τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες του.	— βιωματική προσέγγιση όρων και εννοιών μέσα από σχετικές εμπειρίες και παραδείγματα. — συζητήσεις γύρω από την Τέχνη και παιχνίδια, όπως: ένα παιδί περιγράφει ένα έργο και τα υπόλοιπα βρίσκουν για ποιο πρόκειται.
• οτιμήσεις, απλές κρίσεις, γνώμες	— εκφράζει την άποψή του για έργα τέχνης με σχετική άνεση και ακρίβεια.	— ενθάρρυνση στη διατύπωση οποιασδήποτε προσωπικής γνώμης και κρίσης.
• συζήτηση για έργα τέχνης και για παιδικά έργα	— συμμετέχει ευχαρίστως σε συζητήσεις γύρω από έργα τέχνης.	— οργάνωση συζητήσεων και ανταλλαγή απόψεων με την ευκαιρία εκθέσεων ή δημιουργίας έργων.
• αυτοαξιολόγηση	— κρίνει στο ίδιο το έργο του εντοπίζοντας θετικά στοιχεία και αδυναμίες και να τα συζητά με τους άλλους.	— ενθάρρυνση της αυτοαξιολόγησης.
• περιγραφή και περιεχόμενο έργου.	— περιγράφει προφορικά αυτό που βλέπει σ΄ ένα έργο. — κατανοεί «τι θέλει να μας πει» ο καλλιτέχνης μέσα από ένα εύγλωττο έργο. — περιγράφει απλά πώς νιώθει και τι σκέπτεται, όταν βλέπει ένα έργο. — δίνει τίτλο σ΄ ένα έργο.	— νοηματική και συναισθηματική προσέγγιση περιγραφής και περιεχομένου — βοηθάμε τα παιδιά με κατάλληλες ερωτήσεις, να περιγράψουν αυτό που βλέπουν και να κατανοήσουν το περιεχόμενο ή το μήνυμα του έργου. — δίνουμε στα παιδιά πολλαπλές απαντήσεις για τις μορφικές ποιότητες ενός έργου και εκείνα βρίσκουν την κατάλληλη.

<u>Μεθοδολογικές προσεγγίσεις</u>

Στο μάθημα της Εικαστικής Αγωγής οι μαθητές θα πρέπει να αντλούν γνώσεις και εμπειρίες από διάφορες πηγές και με διάφορους τρόπους. Παρατηρήσεις, πειραματισμοί, αναζήτηση πληροφοριών από δασκάλους, γονείς, καλλιτέχνες, επαγγελματίες αλλά και από έργα τέχνης, βιβλία, μουσεία, ΜΜΕ, πλουτίζουν το μάθημα και το μετατρέπουν σε εμπειρία ζωής.

Θα πρέπει να γίνεται συνειδητή προσπάθεια, όπου αυτό είναι δυνατόν, ώστε η εικόνα του κόσμου να παρουσιάζεται ενιαία και όχι κατακερματισμένη, ανάλογα με το περιεχόμενο του μαθήματος.

Θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να συνδέει, με κατάλληλα παραδείγματα, ερεθίσματα, κίνητρα και μεθόδους των Εικαστικών Τεχνών με τα αντίστοιχα των καλών τεχνών, με τα άλλα μαθήματα του σχολείου και με τη γύρω πραγματικότητα.

Θα πρέπει να μεθοδεύεται αναγωγή της εμπειρίας σε γνώση. Επίσης, θα πρέπει οι γνώσεις που αποκτώνται από επισκέψεις σε καλλιτεχνικούς χώρους, από παρουσιάσεις έργων τέχνης ή από επισκέψεις σε χώρους φυσικού κάλλους να αποτελούν βάση για δημιουργία εικαστικού έργου, για ανάλυση, για αισθητική προσέγγιση και για κατανόηση του φαινομένου της Τέχνης.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τη σταδιακή ωρίμανση των παιδιών αλλά και τη διαφορετικότητά τους. Πρέπει να αρχίζει με δραστηριότητες απλές και οικείες σ΄ αυτά και με την πάροδο του χρόνου να προχωρά σε δραστηριότητες περισσότερο σύνθετες. Η διδασκαλία πρέπει να στηρίζεται στην επικοινωνία των παιδιών με το δάσκαλο και στην ομαδική αλλά και στην εξατομικευμένη διδασκαλία.

Η αισθητική προσέγγιση των έργων της τέχνης και η θεωρητική ενασχόληση των μαθητών με αυτά δεν πρέπει να έχουν γνωσιολογικό χαρακτήρα, αλλά να συνδέονται με τη δημιουργία καλλιτεχνικών έργων. Η βιωματική προσέγγιση της Τέχνης είναι σημαντική μέθοδος Εικαστικής Αγωγής στο δημοτικό σχολείο.

Σε όλες τις τάξεις καλό είναι να οργανώνονται παράλληλα δραστηριότητες, όπως επισκέψεις σε μουσεία, γκαλερί, χώρους δημιουργίας, να διοργανώνονται εκθέσεις, εκδηλώσεις και συζητήσεις, που θα ανεβάζουν το επίπεδο του μαθήματος και θα τονώνουν το ενδιαφέρον των παιδιών.

Οι εργασίες στο σπίτι για μία ή δύο ώρες εβδομαδιαία, ως συνέχεια της εργασίας στο σχολείο, αναβαθμίζουν την ποιότητα της διδασκομένης ύλης.

Η προετοιμασία, ο σχεδιασμός και η οργάνωση του μαθήματος από τον εκπαιδευτικό είναι απαραίτητα για την αποτελεσματικότητα του έργου του, αλλά θα πρέπει παράλληλα αυτός να αφήνει δυνατότητα για αυτοσχεδιασμό, με βάση το τυχαίο και το αυθόρμητο, που είναι σημαντικοί παράγοντες στη δημιουργία των έργων της Τέχνης.

Οι ενότητες είναι ταξινομημένες ενδεικτικά από το ειδικό στο γενικό και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Αυτές όμως δε διδάσκονται ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Σε κάθε θέμα διδασκαλίας απλέκονται πολλά από τα περιεχόμενα και τους στόχους άλλων ενοτήτων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εισαγωγή

Το θέατρο αποτελεί ένα πολυδιάστατο πολιτισμικό φαινόμενο, το οποίο αφορά την κοινωνία στο σύνολό της. Από την πρώτη περίοδο της εμφάνισής του στην Αρχαία Ελλάδα, αναδεικνύεται σε φορέα παιδείας και πολιτισμού, αφού ως οργανωμένο σύνολο - μέσω της καλλιτεχνικής έκφρασης - προσφέρει στο κοινό γνώση, δράση και δυνατότητα επικοινωνίας, και διδάσκει την πειθαρχία. Ιδιαίτερα το θέατρο που απευθύνεται σε παιδιά και σε νέους έχει επιπλέον γνωρίσματα, αφού από τη φύση του διαθέτει αισθητικές και παιδαγωγικές αρετές, που αντιστοιχούν στις ανάγκες και στα ζητούμενα του κόσμου των ανήλικων θεατών. Αυτή η παιδαγωγική διάσταση του θεάτρου, ως γνωσιοθεωρητικής, αισθητικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας, καθιστά το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής αντικείμενο προτεραιότητας στα Προγράμματα Σπουδών των Ευρωπαϊκών χωρών, για τις οποίες το θέατρο αποτελεί πλέον πεδίο προσέγγισης και επικοινωνίας των σημερινών μαθητών και αυριανών πολιτών μιας ενωμένης πολυπολιτισμικής Ευρώπης.

Στην Ελλάδα, τη χώρα - κοιτίδα του ευρωπαϊκού θεάτρου, το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής - μαζί με τα συναφή αντικείμενα των Εικαστικών και της Μουσικής - προβλέπεται να παίξει καταλυτικό ρόλο - στην «έξοδο» του σχολείου προς τον πολιτισμό και την τέχνη.

Το μάθημα «Θεατρική Αγωγή»

Σκοπός

Σκοπός του μαθήματος είναι η παράλληλη και ισόρροπη ανάπτυξη του διανοητικού, ψυχικού και αισθητικού δυναμικού των μαθητών μέσω της θεωρητικής και της πρακτικής επαφής τους με την τέχνη του θεάτρου.

Ειδικότερα επιδιώκεται:

α. Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, η αισθητική καλλιέργεια, η ελευθερία της έκφρασης, η αυτογνωσία και ο αλληλοσεβασμός των μαθητών μέσα στο πλαίσιο της σχολικής ομάδας.

β. Η απόκτηση από τους μαθητές εκείνων των γνώσεων που θα τους βοηθούν να κατανοούν, να προσλαμβάνουν και να αξιολογούν το θεατρικό γεγονός, και να μετασχηματίζουν γόνιμα τη γνώση και την εμπειρία τους.

γ. Η δημιουργική επαφή των μαθητών με την τέχνη του θεάτρου τόσο μέσα από τα δραματουργικά κείμενα όσο και μέσα από τη σκηνική έκφρασή τους, με τελικό στόχο τη διεύρυνση των σπουδών τους ως προς το πολιτισμικό πεδίο.

δ. Ο εμπλουτισμός των μεθόδων διδασκαλίας με τις αρχές και τις τεχνικές του θεάτρου (δραματοποίηση κτλ.), και επομένως η βελτίωση του προγράμματος διδασκαλίας συνολικά.

Γενικότερες παιδαγωγικές ωφέλειες που αναμένεται να προκύψουν από το μάθημα

1. Το θέατρο, ως επικοινωνιακή δραστηριότητα, βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων μέσα στο οποίο καλούνται και οι ίδιοι να συμβιώσουν. Τους βοηθά ακόμα να κοινωνικοποιηθούν και να ενταχθούν οργανικά στο ευρύτερο σύνολο, στο οποίο κάθε φορά ανήκουν (σχολείο, κοινωνία κτλ.).
2. Ως δημιουργική δραστηριότητα, καλλιεργεί στους μαθητές την έφεση για έρευνα, για γνώση και για απόκτηση δεξιοτήτων μέσα από την ανάδειξη των καλλιτεχνικών κλίσεών τους.
3. Ως συλλογική δραστηριότητα, προσφέρει στους μαθητές ίσες ευκαιρίες έκφρασης, συνεργασίας και συμμετοχής σε κοινή προσπάθεια, αξίες που αποτελούν τη βάση της δημοκρατίας.
4. Ως καλλιτεχνική δραστηριότητα, συμβάλλει στην αισθητική ανάπτυξη των μαθητών και στη συνειδητοποίηση της άφθαρτης αξίας του ανθρώπινου πολιτισμού.

Το Πρόγραμμα Σπουδών (Π.Σ.) για τη Θεατρική Αγωγή

Στα Π.Σ. για τη Θεατρική Αγωγή στις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού Σχολείου, στις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου και στην Α΄ τάξη του Ενιαίου Λυκείου γίνεται καταγραφή των γενικών κατευθύνσεων και των στόχων στους οποίους συγκλίνουν τα επιμέρους διδακτικά επίπεδα. Η σπειροειδής διάταξη των θεματικών ενοτήτων, οι οποίες επανέρχονται σε ανώτερο και σε ευρύτερο επίπεδο, αποτελεί βασικό σημείο σύλληψης του Ε.Π.Π.Σ.

Πρέπει να γίνει σαφές ότι το προτεινόμενο Π.Σ. αποτελεί το βασικό οδηγό, πάνω στον οποίο θα στηριχτεί ο εκπαιδευτικός, για να προσεγγίσει - με τη βοήθεια βεβαίως των σχετικών εγχειριδίων και του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού - τους γενικούς σκοπούς του μαθήματος και τους επιμέρους στόχους των διδακτικών ενοτήτων.

Ειδικότερα διευκρινίζεται ότι:

1. Η κάθε ενότητα του Π.Σ. δεν εξαντλείται απαραιτήτως σε μία διδακτική ώρα· ο εκπαιδευτικός έχει την ευχέρεια να διδάξει την ενότητα σε περισσότερες ώρες ή να επιλέξει εκείνο το τμήμα που προσφέρεται για τις δεδομένες συνθήκες της τάξης του ή για τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα των μαθητών του.
2. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες δεν απαιτούν εξαντλητική προσέγγιση με παρατακτική διάταξη, αλλά έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα και παρέχουν στον εκπαιδευτικό δυνατότητα επιλογής. Ας σημειωθεί ότι η δυνατότητα επιλογής (πολλαπλό βιβλίο κτλ.) αποτελεί την κεντρική φιλοσοφία του νέου παιδαγωγικού συστήματος, που φιλοδοξεί να δημιουργήσει ένα σύγχρονο σχολείο, ανοικτό στην έρευνα και τη γνώση.
3. Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει συνδυαστικά τις επιμέρους ενότητες του Π.Σ., χωρίς να δεσμεύεται από μια ευθύγραμμη πορεία ανάπτυξης του μαθήματος (π.χ. επίσκεψη σε θεατρικό χώρο μπορεί να πραγματοποιήσει η τάξη στα πρώτα μαθήματα και όχι κατ' ανάγκη στο τέλος, όπως προτείνεται).
4. Επειδή το μάθημα από τη φύση του έχει γνωσιοθεωρητικό και αισθητικο-καλλιτεχνικό χαρακτήρα, θα πρέπει αντίστοιχα να δοθεί από τον εκπαιδευτικό ισόρροπη έμφαση στις δύο αυτές διαστάσεις. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να συρρικνωθεί η Θεατρική Αγωγή σε «στεγνό» μάθημα, αλλά είναι ανάγκη να διατηρήσει και να αναπτύξει όλη τη δυναμική που η τέχνη η τέχνη του θεάτρου διαθέτει.
5. **Στόχοι του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό**

Το Π.Σ. που ακολουθεί αναφέρεται ειδικά στις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού· ωστόσο, πρέπει να τονίσουμε ότι το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής αφορά τόσο την προ-δημοτική εκπαίδευση - Νηπιαγωγείο όσο και τις τέσσερις τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η ανάγκη εισαγωγής του μαθήματος στην προσχολική και στην πρώτη σχολική φάση της εκπαίδευσης προκύπτει από το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η θεατρική αγωγή συμβάλλει -ως δραστηριότητα και ως διδακτική μεθοδολογία - στην πληρέστερη προετοιμασία των παιδιών για την ένταξή τους στο παιδαγωγικό σύστημα και στην απόκτηση καλύτερων σχέσεων με τον εαυτό τους και με τους άλλους. Κατά συνέπεια θεωρούμε αυτονόητο ότι το παρόν Π.Σ. θα ολοκληρωθεί σε αμέσως προσεχή χρόνο συμπεριλαμβάνοντας την προσχολική και την πρώτη σχολική φάση της εκπαίδευσης.

Γενικά, η ηλικιακή φάση που ορίζεται ως παιδική και εκτείνεται από το Νηπιαγωγείο έως το Γυμνάσιο είναι μια περίοδος ζωής στη διάρκεια της οποίας μπορεί να θεμελιωθεί η αγάπη του παιδιού για κάθε μορφή τέχνης

επομένως και για το θέατρο, να διαμορφωθεί η αισθητική - καλλιτεχνική του αντίληψη και να συντελεστεί η πρώτη γνωριμία του με τα επιτεύγματα του πολιτισμού.

Αυτή η θέση έγινε ο οδηγός μας στη σκοποθεσία του παρόντος Π.Σ. κατά τη σύνταξη του οποίου καταβλήθηκε από μέρους μας κάθε προσπάθεια, ώστε το μάθημα να συνδυάζει ισόρροπα τη γνώση, τη δημιουργία και την έκφραση.

Αναλυτικότερα:

Η Θεατρική Αγωγή στο Δημοτικό οφείλει να ενθαρρύνει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού, να συντείνει στην ψυχική καλλιέργειά του, να συμβάλλει στη γνωριμία του με την ομάδα· να γίνεται, δηλαδή, για το παιδί μέσο γνώσης, ψυχαγωγίας και αισθητικής καλλιέργειας.

Ως προς τη δομή, η σπειροειδής ανέλιξη των περιεχομένων του παρόντος Π.Σ. οδηγεί από απλές σε σύνθετες δραστηριότητες και από πρακτικές σε θεωρητικές προσεγγίσεις.

Ε΄ ΤΑΞΗ

<u>Θεματική ενότητα</u>: Ενεργοποίηση σωματικών ικανοτήτων

Επιμέρους διδακτικές ενότητες	**Εκπαιδευτικός στόχος**	**Δραστηριότητες -Παρατηρήσεις**
Κίνηση	Να γνωρίσουν οι μαθητές τα εκφραστικά τους μέσα σε συνδυασμό με το χώρο, το συμμαθητή και την ομάδα.	Τεχνικές κίνησης, ισορροπίας, ρυθμού, επαφής με τον άλλο, κίνηση ατομική και σε συνάρτηση με τον παρτενέρ.
Φωνή	Να μπορέσουν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τη δύναμη της φωνής και τις δυνατότητες που παρέχει για την επίλυση ή όχι καθημερινών προβλημάτων.	Ατομική - ομαδική χαλάρωση. Ζέσταμα, διατάσεις (στρέτσινγκ). Μάχη με φανταστικά όπλα, σε ζεύγη ή με φανταστικό εχθρό.
Εκφραστικές δυνατότητες φωνής - σώματος	Να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι μπορούν να εκφράσουν συναισθήματα και καταστάσεις με τη φωνή και το σώμα.	Γλωσσοδέτες, απαγγελίες, αυξομείωση της έντασης της φωνής, επιτονισμός κτλ. Διάλογος σε φανταστική γλώσσα (μπλα-μπλα) με ανάλογη έκφραση συναισθημάτων. Παραγωγή φωνής, ορθή εκφορά του λόγου, ασκήσεις αναπνοής, ρυθμού, τονισμού. Διάλογος διαφωνίας με ψίθυρους, με δυνατές φωνές με εναλλαγή δυνατής και χαμηλής φωνής. Διαφωνία ενός προσώπου εναντίον δύο. Υποθετικός διάλογος ενός προσώπου με φανταστικό παρτενέρ. Εκφορά λόγου: χροιά, διάρκεια, ένταση φωνής, συνδυασμός φωνής και κίνησης.

2η Θεματική ενότητα: Αυτοσχεδιασμός - Θεατρικό Παιχνίδι		
Επιμέρους διδακτικές ενότητες	**Εκπαιδευτικός στόχος**	**Δραστηριότητες- Παρατηρήσεις**
Ελεύθερος αυτοσχεδιασμός	Να μάθουν οι μαθητές να χρησιμοποιούν τις σωματικές δεξιότητες και ικανότητές τους για να εκφράσουν προσωπικές εμπειρίες ανάγκες, συναισθήματα.	Αντίδραση των μαθητών σε εξωτερικά - τυχαία ερεθίσματα Ασκήσεις παρατηρητικότη-τας. Ασκήσεις εμπιστοσύνης. Μιμήσεις Αντίδραση με ξαφνικό ήχο, εναλλαγή φωτισμού, κλπ. Καθρέφτης.
Θεατρικό Παιχνίδι	Να ανακαλύψουν παραμέτρους της προσωπικότητάς τους που αγνοούν, και να μάθουν να εμπιστεύονται τον εαυτό τους και τα μέλη της ομάδας.	Ασκήσεις εμπιστοσύνης: (το άτομο αφήνεται στα χέρια της ομάδας που το μετακινεί χωρίς τον φόβο της πτώσης, καθισμένοι σε κύκλο, κτυπάμε το χέρι στο γόνατό μας για να μεταδώσουμε την κίνηση στο διπλανό μας, αλλά και για ν' αλλάξουμε την φορά της κίνησης). Φρουτοσαλάτα : αλλάζουμε ονόματα με φρούτα και προσπαθούμε να θυμηθούμε το όνομα που πήρε ο καθένας πετώντας ένα τόπι).
Θεατρικός αυτοσχεδιασμός με δεδομένο θέμα	Να μάθουν να αποδίδουν θεατρικά (με πειθαρχία και έλεγχο των εκφραστικών τους μέσων) συγκεκριμένο θέμα ή συγκεκριμένη κατάσταση. Να μπορέσουν - μέσω του ρόλου - να μορφοποιήσουν τη φαντασία τους και να εκφράσουν το ψυχο-πνευματικό δυναμικό τους.	Αντιθέσεις χαρακτήρων (π.χ. ήρεμος-νευρικός), αντιθέσεις τύπων (μάγκας - αριστοκράτης). Εικόνες από την καθημερινή ζωή (λαϊκή αγορά, καφενείο, ταβέρνα, νοσοκομείο κτλ.) ή φανταστικές (ταξίδι στο διάστημα). Αφόρμηση από έργα τέχνης, από κείμενα, από οικείες διδακτικές ενότητες, από κοινωνικές συμπεριφορές. Τα παιδιά κάνουν γκριμάτσες, παίρνουν στάσεις στο χώρο, κάνουν χειρονομίες, «στήνουν» το κορμί τους, μιμούνται τύπους (κουτσό, μεθυσμένο κτλ.). Σε κύκλο απαντούν σε ερωτήσεις των μελών της ομάδας πάνω σε θέματα σχετικά με το αντικείμενο του αυτοσχεδιασμού (πχ. πώς νιώθει κανείς όταν περπατά με μπαστούνι ;). Οι απαντήσεις δίνονται από το πρόσωπο που αυτοσχεδίασε συνέχεια του αυτοσχεδιασμού Αυτοσχεδιαστική έκφραση - δραματοποίηση με αφορμή δεδομένο θέμα.
Εξοικείωση με τη θεατρική κατάσταση (ρόλος - ομάδα)	Να κατανοήσουν την έννοια του ρόλου μέσα από την ένταξή τους στην ομάδα.	Προοδευτική εμβάθυνση στο «ρόλο». Δημιουργία φανταστικών δεδομένων. Ανάπτυξη «θεατρικής σύμβασης». Θεατρικό δρώμενο (παιχνίδι).

3η Θεματική ενότητα: Δραματικό κείμενο - Δραματοποίηση		
Επιμέρους διδακτικές ενότητες	**Εκπαιδευτικός στόχος**	**Δραστηριότητες -Παρατηρήσεις**
Χαρακτηριστικά δραματικών κειμένων	Να μπορέσουν οι μαθητές να διακρίνουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του δραματικού κειμένου (διάλογος, δράση, συγκρούσεις κτλ.) .	Μορφικά χαρακτηριστικά του δραματικού κειμένου σε οικεία κείμενα (σχολικά - εξωσχολικά). Διάλογος- σκηνοθετικές οδηγίες- χαρακτήρες/δράση - σύγκρουση.
Δημιουργία δραματικών κειμένων- εργαστήρι γραφής	Να προσπαθήσουν να γράψουν απλούς διαλόγους, οι οποίοι στη συνέχεια θα εξελιχθούν σε θεατρικά σκετς.	Δημιουργία δραματικού κειμένου με βάση προηγούμενους αυτοσχεδιασμούς- εργαστήρι γραφής. Δημιουργία απλού διαλόγου, π.χ.,«Η σύλληψη του Ρήγα Φεραίου» .
Μεταγραφή αφηγηματικού κειμένου σε δραματικό	Να αποκτήσουν την δυνατότητα να μετατρέπουν ένα αφηγηματικό κείμενο σε δραματικό, ώστε να αφομοιώνουν με βιωματικό τρόπο τη γνώση.	Μετατροπή αφηγηματικού κειμένου σε δραματικό και δραματοποίησή του. Ο θρύλος του Διγενή. Η συνάντηση ιερέα - βαρβάρου. Η Στάση του νίκα.

4η Θεματική ενότητα: Η τέχνη του θεάτρου		
Επιμέρους διδακτικές ενότητες	**Εκπαιδευτικός στόχος**	**Δραστηριότητες-Παρατηρήσεις**
Στοιχεία από τη θεωρία του θεάτρου	Να γνωρίσουν οι μαθητές θεωρητικά και πρακτικά την τέχνη του θεάτρου.	Τα συστατικά του θεάτρου. Κείμενο - ηθοποιός - ρόλος - σκηνοθέτης - θεατής κτλ.
Ο μαθητής θεατής	Να μάθουν να είναι καλοί θεατές.	Παρακολούθηση παραστάσεων εντός και εκτός σχολείου. Στοιχειώδης ανάλυση. Επίσκεψη σε θεατρικούς χώρους.
Παραγωγή θεατρικής δραστηριότητας	Προγραμματισμός- κατανομή δραστηριοτήτων - συνεργασία - σύμπνοια.	Θεατρικό δρώμενο με βάση την αποκτηθείσα εμπειρία. Επιλογή έργου, ανάγνωση, διανομή, πρόβες, σκηνικά, κτλ.

ΣΤ' ΤΑΞΗ

1η Θεματική ενότητα: Ενεργοποίηση και αξιοποίηση σωματικών ικανοτήτων		
Επιμέρους διδακτικές ενότητες	**Εκπαιδευτικός στόχος**	**Δραστηριότητες-Παρατηρήσεις**
Αξιοποίηση σωματικών ικανοτήτων	Να εξοικειωθεί ο μαθητής με το σώμα του επίσης, με το συμμαθητή, με την ομάδα και με το χώρο.	Εξειδικευμένη κίνηση, χορός ρυθμική. Ομαδικοί χοροί, σε ζεύγη, ατομικοί - χορογραφίες - χορός με φανταστικό παρτενέρ. Κίνηση με μουσική σε διάφορους ρυθμούς (σύστημα ORFF). Απαιτούνται συγκεκριμένα υλικά: μοκέτα, καθρέφτης, ταμπουρίνο, κρουστά, κασετόφωνο κτλ.
Αξιοποίηση φωνητικών ικανοτήτων. Βασικές αρχές ορθοφωνίας (εκφορά φθόγγων, αναπνοή, ρυθμός, κτλ.).	Να γνωρίσουν τις δυνατότητες της φωνής τους και να μπορούν να τις αξιοποιήσουν για έκφραση και ικανοποίηση προσωπικών αναγκών.	Φωνητική εξάσκηση (τραγούδι, ανάγνωση κειμένου, παραγωγή ήχων). Βασικές αρχές παραγωγής φωνής: τοποθέτηση, υποστήριξη, αναπνοή, λειτουργία σωματικών ηχείων, αυξομείωση έντασης, εναλλαγή χρώματος κτλ. Ανάγνωση κειμένου: με χρωματισμό φωνής, με χειρονομίες, με κινήσεις κτλ.
Εκφραστική ικανότητα (συνδυασμός φωνής - κίνησης). Το σώμα και η φωνή ως θεμελιώδη στοιχεία της υποκριτικής. Η έννοια του «ρόλου».	Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι με τη φωνή και με το σώμα μπορούν να ενεργοποιήσουν και να εκφράσουν το ψυχο-σωματικό δυναμικό τους. Να μπορούν να συνδυάζουν τα εκφραστικά τους μέσα (σώμα - φωνή), για να επιτύχουν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα (κτίσιμο ρόλου).	Τραγούδια ατομικά - ομαδικά. Προσπάθεια επίτευξης συντονισμού, σωστής τονικότητας και εκφραστικότητας. Επιλογή απλών κειμένων (π.χ. μικρά ποιήματα - Περιγραφικές αφηγήσεις, μικροί διάλογοι) προς ανάγνωση ατομική και ομαδική. Κίνηση ανάλογη με το λόγο, προσπάθεια στήριξης του λόγου με ανάλογες κινήσεις, έμφαση στο πότε κάτι είναι υπερβολικό, πότε είναι αυτό που πρέπει, πότε δεν αρκεί. Παραγωγή ήχων: δημιουργία φυσικών και φανταστικών ήχων. Παντομίμα (π.χ. το παιχνίδι: επαγγέλματα, έργα, ζώα κτλ.). Πρώτη επαφή με διάφορα είδη θεάτρου (παντομίμα, κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών). Κουκλοθέατρο: απαραίτητος εξοπλισμός (σκηνή, κούκλες κτλ.) Κατασκευή κούκλας και θεατρική χρήση της. Θέατρο σκιών - κατασκευή φιγούρας.

2η Θεματική ενότητα: Αυτοσχεδιασμός		
Επιμέρους διδακτικές ενότητες	Εκπαιδευτικός στόχος	Δραστηριότητες-Παρατηρήσεις
Ο αυτοσχεδιασμός ως μέσο σκηνικής έκφρασης	Να εμβαθύνουν οι μαθητές στη χρήση του αυτοσχεδιασμού, προκειμένου να προσεγγίσουν το θέατρο και να εκφράσουν τον εσωτερικό κόσμο τους.	Αυτοσχεδιασμός πάνω σε δεδομένες μορφές, συμπεριφορές - καταστάσεις, από το θέατρο, τον κινηματογράφο, την τηλεόραση και από την ύλη των σχετικών μαθημάτων (Γλώσσα, Ιστορία, Φυσικά, Θρησκευτικά, Αγωγή Πολίτη κτλ.). Αυτοσχεδιαστική προσπάθεια αναπαράστασης της σύλληψης του Ρήγα Φεραίου (Ιστορία).
Ο αυτοσχεδιασμός ως μέσο προσωπικής έκφρασης	Να κατανοήσουν οι μαθητές τις διαφορετικές οπτικές γωνίες από τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί το ίδιο αντικείμενο.	Η Αωξάντρα (Ανθολόγιο). Φυσικά γνωρίσματα, χαρακτηριστικά κίνησης, μίμηση τρόπου ομιλίας, συναισθήματα, επιλογές (π.χ. χόμπυ), προτιμήσεις(π.χ. ντύσιμο). Ειδήσεις, τηλεπαιχνίδι, παραμύθι (Ο μαγεμένος Αυλός). Απόπειρα αυτοσχεδιαστικής αναπαράστασης της προσωπικότητας του κάθε μαθητή. Ένα παιδί προσπαθεί να περιγράψει ένα αντικείμενο (γνωστό μόνο σ' αυτό), χωρίς να αναφέρει τι δουλειά κάνει ή από τι είναι κατασκευασμένο. Στη συνέχεια οι υπόλοιποι μαθητές ζωγραφίζουν το αντικείμενο που κατάλαβαν. Συγκρίνουμε τα αποτελέσματα. Προσπάθεια αυτοσχεδιασμού σε δεδομένο θέμα. (Δίνεται έμφαση στην ικανότητα μετάδοσης νοημάτων με τη σωματική και τη λεκτική έκφραση).

3η Θεματική ενότητα: Δραματικό κείμενο- Δραματοποίηση

Επιμέρους διδακτικές ενότητες	Εκπαιδευτικός στόχος	Δραστηριότητες -Παρατηρήσεις
Ανάλυση δραματικού κειμένου	Να έρθουν οι μαθητές σε δημιουργική επαφή με το δραματικό κείμενο και να κατανοήσουν τους όρους γραφής του.	Δραματουργική ανάλυση επιλεγμένων αποσπασμάτων από το παγκόσμιο θέατρο για παιδιά, π.χ. Ματίας ο Α΄ (Α.Ζέη),Ο Μάγος του Οζ (Φ.Μπάουμ). Επαφή των μαθητών με το δραματικό κείμενο, προσπάθεια για ανάλυση σε βάθος. Δημιουργία corpus από επιλεγμένα κείμενα ανάλογα με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, για σχολική χρήση.
Δραματοποίηση	Να μάθουν να μετατρέπουν ένα αφηγηματικό κείμενο σε δραματικό, πράγμα που θα συντελέσει στη μαθησιακή και στην καλλιτεχνική ωρίμανσή τους.	Δραματοποίηση αφηγηματικών κειμένων με τη χρήση των μορφικών στοιχείων των θεατρικών κειμένων (σκηνικές οδηγίες, διάλογοι κτλ.) Κείμενα για δραματοποίηση: Δημοτικά τραγούδια (Ο γυρισμός του Ξενιτεμένου), Γλώσσα (Ο μικρός Πρίγκιπας).
Σύνθεση (εργαστήρι γραφής)	Να μάθουν να δημιουργούν δραματικά κείμενα αξιοποιώντας προηγούμενες γνώσεις.	Σύνθεση θεατρικών διαλόγων και σύντομων θεατρικών έργων. Ατομική και ομαδική εξάσκηση σε δεδομένα θέματα (π.χ. ένα μάθημα στην τάξη, δελτίο καιρού). Εργασίες που θα αναδείξουν τη διαφορά του «μιλάω» αυτό το «μιλάω με κάποιον»,π.χ., μονόλογος / διάλογος στο ίδιο θέμα (οι έννοιες ζωή - θάνατος).

4η Θεματική ενότητα: Γνωριμία με την τέχνη του Θεάτρου		
Επιμέρους διδακτικές ενότητες	**Εκπαιδευτικός στόχος**	**Δραστηριότητες-Παρατηρήσεις**
Τέχνη και τεχνική του θεάτρου	Να γνωρίσουν οι μαθητές τις ποικίλες πλευρές του θεάτρου και τις παραμέτρους που συνθέτουν το θεατρικό φαινόμενο.	Οι μαθητές υποδύονται τους συντελεστές μιας θεατρικής παράστασης (ηθοποιό, σκηνοθέτη, δραματουργό, σκηνογράφο, κτλ.). Επιδιώκεται η συνεργασία με το μάθημα της Μουσικής και των Εικαστικών.
Ο μαθητής - θεατής	Να αποκτήσουν «θεατρική αγωγή» σεβόμενοι το χώρο και τους συντελεστές μιας παράστασης.	Γνωριμία-εξοικείωση με τις τέχνες που συνθέτουν το θεατρικό φαινόμενο (μουσική, χορό, ζωγραφική, κτλ.). Οι μαθητές αναλαμβάνουν να επενδύσουν ηχητικά, σκηνογραφικά, ενδυματολογικά ένα κείμενο, π.χ., το ποίημα «Ο Γιάννης και το Πεύκο» του Ζ. Παπαντωνίου.
Ο μαθητής - κριτικός	Να αναπτύξουν κριτική ικανότητα και να μπορούν να εκφράζουν απόψεις και εντυπώσεις.	Επισκέψεις σε θεατρικούς χώρους. Παρακολούθηση παραστάσεων. Συζήτηση στην τάξη για τη θεατρική εμπειρία που αποκτήθηκε. Γνωριμία και συνομιλία με καλλιτέχνες που εργάζονται στο θέατρο. Επισκέψεις στους χώρους δουλειάς διάφορων καλλιτεχνών και επισκέψεις καλλιτεχνών στο σχολείο.
Ο μαθητής - «καλλιτέχνης» του θεάτρου	Να γνωρίσουν άμεσα και βιωματικά τις παραμέτρους του θεάτρου και να εφαρμόσουν τη γνώση και την εμπειρία τους.	Επιλογή παραστάσεων με γνώμονα την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, την ποιότητα των παραστάσεων. Αξιοποίηση του θεσμού των μαθητικών εισιτηρίων του Υπουργείου Νέας Γενιάς. Ξενάγηση σε διαφορετικά είδη σκηνών (π.χ., στις διάφορες σκηνές του Εθνικού Θεάτρου) Απόπειρα αξιολόγησης επιμέρους στοιχείων μιας παράστασης (σκηνικά -κοστούμια-μουσική), κριτική της παράστασης ως συνόλου. Προσπάθεια γραφής σύντομης θεατρικής κριτικής. Πρακτική εφαρμογή της εμπειρίας που απέκτησαν οι μαθητές - ανέβασμα παράστασης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Η εκπαίδευση σήμερα αναζητά νέους τρόπους να αγγίξει το μέλλον.

Το ορθολογιστικό-τεχνοκρατικό σύστημα ανάπτυξης με την «θεοποίηση» της νοησιαρχικής ευφυΐας και την αναζήτηση εξειδικευμένης γνώσης δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στις βαθύτερες ανθρώπινες ανάγκες. Ο μηχανιστικός τρόπος σκέψης οδήγησε στην αποπροσωποποίηση μαθητή και εκπαιδευτικού και στην παραγωγή πολιτιστικών υποπροϊόντων και υποκουλτούρας.

Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, τίθεται το αίτημα κάθε παιδί να αποκτήσει το πρόσωπό του μέσα από μια διαλεκτική συνάντηση με τον κόσμο.

Παραμένει, λοιπόν, κυρίαρχη επιδίωξη της παιδαγωγικής πράξης να βοηθήσει το μαθητή να αναπτυχθεί ως άτομο και ως μέλος της κοινωνίας. Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει είναι με ποιο τρόπο θα ανακαλύψει και θα καλλιεργήσει τις πνευματικές και σωματικές δυνάμεις του, ώστε να διαμορφώσει ελεύθερη και υπεύθυνη προσωπικότητα, που να συνδυάζει την πρωτοβουλία, τη δημιουργικότητα και την κριτική σκέψη με το σεβασμό για τον άνθρωπο, με την οικουμενική συνείδηση και με τη συμμετοχή στο πολιτισμικό «γίγνεσθαι».

Στο ερώτημα αυτό το Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.) απαντά με μια ευρύτερη θεώρηση της παιδαγωγικής λειτουργίας διά της Μουσικής μέσα από τη γενική εκπαίδευση.

Όπως δηλώνει η φιλοσοφική και η ιστορική μαρτυρία, σε κέντρα υψηλού επιπέδου μόρφωσης και πολιτισμού (Αρχαία Ελλάδα, Κεντρική Ευρώπη) η μουσική καλλιεργήθηκε συστηματικά και κατείχε κεντρική θέση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Σήμερα η επιστήμη αποδεικνύει ότι αυτό δεν ήταν τυχαίο, γιατί με τη μουσική εξισορροπείται η λειτουργία των κέντρων του εγκεφάλου και επιτυγχάνεται η αρμονική συνεργασία των δύο ημισφαιρίων, που ελέγχουν τη λογική και τη διαίσθηση.

Το μάθημα της Μουσικής, λοιπόν, επιτελεί μοναδικό και αναντικατάστατο έργο μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία ως αυτόνομη εκπαιδευτική δραστηριότητα αλλά και επικουρικά προς τα άλλα μαθήματα.

Κύριες λειτουργίες του είναι η ευαισθητοποίηση του μαθητή απέναντι στο «ωραίο» (αισθητική καλλιέργεια), η επικοινωνία με τους άλλους και η συμμετοχή στις δραστηριότητες της ομάδας (κοινωνικοποιητική διαδικασία), η απελευθέρωση του συναισθήματος, η ενεργοποίηση της εκφραστικής ικανότητας και της δημιουργικής φαντασίας, η εξάσκηση των ψυχοκινητικών δεξιοτήτων (προσοχής-συγκέντρωσης -συντονισμού) αλλά και η οργάνωση των ανώτερων λειτουργιών της σκέψης, όπως είναι η ανάλυση, η σύνθεση, η αξιολόγηση και η μεταγνωστική ικανότητα, που οδηγεί στην αυτογνωσία, στον αυτοέλεγχο και στην αυτορρύθμιση. Έτσι, αναπτύσσονται και εναρμονίζονται τόσο ο γνωστικός όσο και ο συναισθηματικός και ο ψυχοκινητικός τομέας.

Η μουσική αντιληπτικότητα είναι ιδιότητα του εγκεφάλου. Ο μαθητής έχει την απαραίτητη νευροφυσιολογική υποδομή για να λειτουργεί «μουσικά», χρειάζεται όμως ειδικό περιβάλλον, για να αναπτύξει αυτή την ικανότητα. Το Πρόγραμμα Σπουδών (Π.Σ,) Μουσικής Αγωγής προσαρμοσμένο ανάλογα στις κινητικές, αντιληπτικές, εκφραστικές και επικοινωνιακές δεξιότητες νηπίων, παιδιών και εφήβων, οι οποίες μετεξελίσσονται σταδιακά, προσφέρει το απαραίτητο αυτό περιβάλλον.

Έτσι, λοιπόν, στο στάδιο συμβολικής και συγκεκριμένης σκέψης(Νηπιαγωγείο -Δημοτικό) οι έννοιες και τα συστατικά της μουσικής βιώνονται εμπειρικά με το σώμα, ενώ η θεωρητική προσέγγιση γίνεται σε μεγαλύτερες τάξεις (Γυμνάσιο - Ενιαίο Λύκειο), όταν οι μαθητές έχουν πλέον εισέλθει στο στάδιο της αφηρημένης σκέψης.

Θεωρία και πράξη δε λειτουργούν ανταγωνιστικά αλλά συμπληρωματικά. Η μουσική πράξη δεν πρέπει να ατροφήσει σε κανένα επίπεδο, γιατί αλληλοτροφοδοτεί μαζί με τα άλλα μαθήματα τον ψυχικό κόσμο του μαθητή.

Οι μαθητές μπορούν να αναγνωρίζουν, να διακρίνουν, να κατατάσσουν και, τέλος, να χρησιμοποιούν τους ήχους, για να δημιουργούν δικά τους πρωτότυπα έργα. Στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό η διδασκαλία παίρνει τη μορφή παιχνιδιού, εξερεύνησης και πειραματισμού με τον ήχο και με τη μουσική, μέσα από μια διαδικασία ευαισθητοποίησης και άμεσης προσέγγισης του ηχητικού περιβάλλοντος. Η εξερεύνηση των δυνατοτήτων της φωνής και των οργάνων, η ενεργητική ακρόαση και η ανταπόκριση στον ήχο με κίνηση, με ζωγραφική, με γραφικές παραστάσεις σε συμβατική ή μη συμβατική σημειογραφία, αυτοσχεδιασμό, πολύτεχνες δραστηριότητες είναι μερικοί από τους τρόπους εργασίας που προτείνονται. Στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο οι μαθητές είναι πλέον ικανοί για λεπτότερες αισθητικές διακρίσεις, και χρησιμοποιώντας βασικές γνώσεις μουσικής σημειογραφίας, θεωρίας και μορφολογίας μπορούν να προχωρήσουν σε πληρέστερη ανάλυση της δομής των μουσικών έργων και κατανόηση των κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών μέσα στις οποίες γεννήθηκαν, καθώς και σε αρτιότερη ερμηνευτική προσέγγιση και αξιολόγησή τους. Οι τρόποι, λοιπόν, και τα μέσα επίτευξης των στόχων που θέτει το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής Αγωγής ακολουθούν ένα σπονδυλωτό σχήμα ανέλιξης από το απλό στο σύνθετο και από την πράξη στη θεωρία.

Το μουσικό φαινόμενο βιώνεται ως «όλο», καθώς η μαθησιακή διαδικασία αποτελεί ενιαία, δυναμική - συνθετική λειτουργία. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τη μορφολογική θεωρία. Ο χωρισμός του Π.Σ., όπως

ορίζεται στο Ε.Π.Π.Σ., σε 5 γενικές ενότητες, οι οποίες διακρίνονται σε 30 επιμέρους περιεχόμενα με στόχους και δραστηριότητες δεν κατακερματίζει την «ολιστική» θεώρηση της μουσικής πράξης. Εξυπηρετεί καθαρά μεθοδολογικούς σκοπούς, ώστε η οργάνωση της διδασκαλίας να γίνεται με πληρότητα και αποτελεσματικότητα. Η τελική μορφή του ωριαίου μαθήματος θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες παιδαγωγικές συνθήκες και ανάγκες των μαθητών (επίπεδο δεξιοτήτων, εμπέδωση προηγούμενης γνώσης, ψυχοδυναμική της ομάδας - τάξης, υλικοτεχνική υποδομή κτλ). Ο εκπαιδευτικός θα «ενορχηστρώνει», λοιπόν, το μάθημά του συνδυάζοντας - αν το κρίνει απαραίτητο - στοιχεία από διαφορετικές γενικές ενότητες / περιεχόμενα (π.χ., η διδασκαλία ενός τραγουδιού μπορεί να έχει ως στόχο την επίτευξη τονικής ακρίβειας, συγχρόνως όμως και την εμπέδωση ενός ρυθμικού σχήματος, την οργανική συνοδεία, την έκφραση με κίνηση κτλ.). Η προσαρμογή στο επίπεδο και στις δυνατότητες της ομάδας είναι αναγκαία προϋπόθεση, για να λειτουργήσει το πρόγραμμα, και η συμμετοχή του διδάσκοντος θα είναι ανάλογη με τις ειδικές δεξιότητές του.

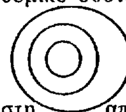
Θα πρέπει επομένως, να διευκρινιστεί ότι οι 5 γενικές ενότητες με τα περιεχόμενά τους δε νοούνται γραμμικά ως αυτοτελή και ιεραρχικά δομημένα μαθήματα, αλλά αποτελούν καθοδηγητικό πλαίσιο:

α) για τον ίδιο τον διδάσκοντα, με τη δυνατότητα άμεσης χρηστικότητας

β) για τη συγγραφή βιβλίων και για τη δημιουργία διδακτικού υλικού, τα οποία θα λειτουργήσουν ως οδηγοί - εργαλεία για τη διδασκαλία.

Έτσι, στο Π.Σ. Μουσικής Αγωγής καθορίζεται μεν συγκεκριμένο περιεχόμενο ανά τάξη, όμως αυτό δεν αποτελεί στατικό ή περιοριστικό σχήμα. Κατ' αναλογία προς τη ζωγραφική θα λέγαμε ότι οι γενικές ενότητες / περιεχόμενα αποτελούν τις γνώσεις - κλειδιά σχετικά με τη χρήση των χρωμάτων και τις αρχές της σύνθεσης. Το τελικό όμως αποτέλεσμα και ο συνδυασμός των χρωματικών τόνων και των συνθετικών τεχνικών για τη δημιουργία του «πίνακα», δηλαδή η επιλογή στόχων και δραστηριοτήτων για το συγκεκριμένο μάθημα, εξαρτάται κάθε φορά από τη δυναμική που αναπτύσσουν διδάσκοντες - μαθητές - γνωστικό αντικείμενο-μαθησιακό περιβάλλον. Οι ενότητες ως γνωστικά πεδία θα συνδυάζονται και οι ουσιώδεις πτυχές των γνωστικών περιοχών θα αναδεικνύονται εξελικτικά (π.χ., το τονικό ύψος είναι βασικό δομικό συστατικό για όλες τις τάξεις, όμως το βάθος προσέγγισης διαφοροποιείται σε κάθε επίπεδο).

Θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε τους στόχους που τίθενται από το Π.Σ. σε

διάταξη ομόκεντρων επάλληλων κύκλων όπου ο κύκλος (α) αντιπροσωπεύει την ελάχιστη απαραίτητη κατάκτηση, δηλαδή το όριο μάθησης που είναι απαραίτητο, ώστε το διδακτικό αντικείμενο να έχει μορφωτική και πρακτική αξία για το μαθητή, ενώ οι κύκλοι (β) και (γ) αντιστοιχούν στην κατάκτηση σε βάθος, η οποία προϋποθέτει ολοένα και περισσότερα στοιχεία. Π.χ., διδασκαλία της διμερούς μορφής Α-Β: ελάχιστη κατάκτηση (α) η ακουστική διάκριση του Α από το Β και η απεικόνισή τους με διαφορετικά χρώματα ή σχήματα, (β) η απόδοση της διαφοράς με κίνηση - αυτοσχεδιασμό, (γ) η ρυθμική συνοδεία με όργανα, διαφορετική στο Α από το Β.

Σημαντικός παράγοντας για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος είναι η οργάνωση ομάδων, η συνεργασία και η υποστήριξη από τους συνομηλίκους. Σε κάθε περίπτωση ο μουσικός, λειτουργώντας ως εμψυχωτής, καλείται να ανιχνεύσει τις εκφραστικές δυνατότητες των μαθητών και να τους βοηθήσει να ενεργοποιηθούν συμμετέχοντας μαζί τους σε δημιουργικές δραστηριότητες, που αναπτύσσονται σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, αποδοχής, ομαδικότητας και χαράς. Συνδυάζει, λοιπόν, την ενεργητική ακρόαση, το τραγούδι, την κίνηση, τον αυτοσχεδιασμό, την οργανική συνοδεία, την πολύτεχνη έκφραση, ώστε να συντεθούν αρμονικά σκέψη, αίσθηση και δράση.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη λειτουργία της Μουσικής μέσα στην κοινωνία και στη σύνδεση της με τις άλλες τέχνες, το λόγο και τις επιστήμες, ώστε οι μαθητές να αναζητήσουν και να ανακαλύψουν αναλογίες και πιθανές αντιστοιχίες στα εκφραστικά μέσα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, καθώς και τα σημεία «τομής» ή συνάντησης διάφορων εκφραστικών χώρων με τη Μουσική, π.χ.

εικαστικές τέχνες = χρώμα	⇔	μουσική = ηχόχρωμα
αρχιτεκτονική = δομή	⇔	μουσική = φόρμα
ποίηση = μέτρο	⇔	μουσική = ρυθμός

. Αναδεικνύεται παράλληλα ο διαθεματικός χαρακτήρας και η σχέση της Μουσικής με τις θετικές και τις ανθρωπιστικές επιστήμες (Μαθηματικά, Φυσική, Βιολογία, Ψυχολογία, Κοινωνιολογία, Ιστορία κτλ). Επιδιώκεται μ' αυτό τον τρόπο η διεύρυνση του νοησιαρχικού χαρακτήρα των αντίστοιχων μαθημάτων και μια πρωτότυπη σύγχρονη και δημιουργική προσέγγιση, η οποία θα «εμβολιάσει» την τεχνοκρατική θεώρηση των θετικών επιστημών με φιλοσοφικό - ηθικό στοχασμό και με γόνιμο προβληματισμό, απαραίτητο για τον αυριανό υπεύθυνο πολίτη και ολοκληρωμένο επιστήμονα.

Μαθηματικά και Μουσική	→	Πυθαγόρας, Ορφικοί
Φυσική και Μουσική	→	ακουστική, ηχόχρωμα, ηχορρύπανση
Βιολογία και Μουσική	→	επίδραση μουσικής στην ανάπτυξη των έμβιων οργανισμών
Ψυχολογία και Μουσική	→	μουσικοθεραπεία
Φιλοσοφία και Μουσική	→	οι απόψεις του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, του Πλουτάρχου για τη μουσική
Πληροφορική και Μουσική	→	Η/Υ και μουσική
Αρχιτεκτονική και Μουσική	→	Μπαρόκ, Ξενάκης, Le Corbusier.

Μέσα από τη διαθεματική αυτή προσέγγιση οι μαθητές θα αντιληφθούν τις πολλαπλές επιδράσεις και δυνατότητες της μουσικής, θα αποκτήσουν πληρέστερη αντίληψη του κόσμου, θα διευρύνουν την αισθητική εμπειρία τους και θα αναπτύξουν τις ικανότητες αυτοέκφρασης με τα εργαλεία και τα μέσα που προσφέρουν ως «συγκοινωνούντα δοχεία» η μουσική και οι άλλοι τρόποι έκφρασης του ανθρώπινου πνεύματος.

Οι κοινωνίες σήμερα οργανώνονται πολυπολιτισμικά. Αυτό αντανακλάται και στην τάξη με τη συνύπαρξη μαθητών με διαφορετικό γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο στον ίδιο εκπαιδευτικό χώρο, και δημιουργεί νέες εκπαιδευτικές ανάγκες. Η κατάργηση των συνόρων στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο είναι πλέον γεγονός. Οι μαθητές, αυριανοί πολίτες μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, θα κληθούν ως μέλη μιας ειρηνικά διακείμενης παγκόσμιας κοινότητας να συμβιώσουν δημιουργικά και να ισορροπήσουν ανάμεσα σε δύο διαστάσεις: την εθνική και την υπερεθνική. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να διατηρήσουν ακέραιη τη συνείδηση της πολιτισμικής ταυτότητάς τους, ενώ παράλληλα θα αναγνωρίζουν και θα σέβονται την «ετερότητα» και την ιδιοπροσωπία των άλλων λαών, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τα πολιτισμικά επιτεύγματά τους.

Το Π.Σ. Μουσικής Αγωγής συμπεριλαμβάνει δραστηριότητες, με τις οποίες οι μαθητές βιώνουν αξίες ενοποιητικές για την εθνική και την πολιτισμική ταυτότητά μας (γλώσσα, τέχνη, θρησκεία, παράδοση), καθώς και άλλες, μέσα από τις οποίες προσεγγίζουν και γνωρίζουν την πολιτιστική κληρονομιά άλλων λαών (οπτικοακουστική παρουσίαση εθίμων και εθνικών μουσικών, παραδοσιακά και έντεχνα τραγούδια σε διάφορες γλώσσες κ.ά.).

Η ελληνική μουσική (έντεχνη, δημοτική και βυζαντινή) εισάγεται δημιουργικά σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, Γυμνασίου και Ενιαίου Λυκείου μέσα από την ενεργητική ακρόαση, το λόγο, την έκφραση, την κίνηση, τον αυτοσχεδιασμό, το τραγούδι και τη δραματοποίηση, ώστε οι μαθητές να οδηγηθούν φυσικά και αβίαστα στην αφομοίωση της εθνικής κληρονομιάς μας. Γι΄ αυτό το σκοπό η Μουσική συνδέεται δημιουργικά, διευρύνει εκφραστικά και εμπλουτίζει συναισθηματικά και ψυχοκινητικά τα μαθήματα της Γλώσσας, της Ιστορίας, των Θρησκευτικών, της Γεωγραφίας κτλ.

Στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο εισάγεται πιο συστηματικά η βυζαντινή μουσική σημειογραφία, διδάσκονται μεγαλύτερα σε έκταση μέλη και τραγούδια από διάφορες ιστορικές περιόδους με ποικιλία περιεχομένων, δίνεται έμφαση στα υφολογικά και στα μορφολογικά χαρακτηριστικά και με τη σύγκριση και παράλληλη μελέτη του ρυθμού, των τρόπων, της δομής και της θεματολογίας διαπιστώνεται η συνέχεια της αρχαίας, βυζαντινής και νεοελληνικής δημιουργίας.

Παράλληλα, και με ανάλογη μεθοδολογική προσέγγιση κατά επίπεδο, επιλέγονται για ακρόαση, τραγούδι, κινησιολογική επεξεργασία, ρυθμική ή αρμονική συνοδεία, μορφολογική και υφολογική ανάλυση χαρακτηριστικών τραγουδιών και χορών διάφορων λαών, και επιδιώκεται η ευαισθητοποίηση των μαθητών απέναντι στις πνευματικές αξίες και τις κοινωνικές συνιστώσες κάθε πολιτισμού. Τα συγκριτικά εθνομουσικολογικά στοιχεία αυξάνονται στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο, ενώ καλλιεργείται και ενθαρρύνεται η αυτενέργεια των μαθητών με ανάθεση ομαδικών ή ατομικών ερευνών / εργασιών σχετικά με τη διαχρονική και συγχρονική λειτουργία των τεχνών σε διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Αξιολόγηση

Η Μουσική Αγωγή είναι μια σύνθετη και διαρκής διαδικασία αισθητικής-διανοητικής ευαισθητοποίησης και ψυχοσωματικής ενεργοποίησης. Γι΄ αυτό ο έλεγχος επίτευξης των διδακτικών στόχων θα πρέπει να έχει περισσότερο ποιοτικό παρά ποσοτικό χαρακτήρα. Οποιαδήποτε αξιολόγηση που θα περιοριζόταν μόνο στη μέτρηση της επίδοσης σε σχέση με μία συγκεκριμένη δεξιότητα θα ήταν εκτός της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών. Μας ενδιαφέρει ο μαθητής ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα και η συνολική στάση που διαμορφώνει απέναντι στα είδη της τέχνης, η οποία δηλώνεται με τη συγκίνηση, την εξωτερίκευση συναισθημάτων, το αυξημένο ενδιαφέρον και την επιθυμία έκφρασης, την ανάπτυξη πρωτοβουλίας και τη συμμετοχικότητα. Η αξιολόγηση, λοιπόν, θα εστιάζεται στο συναισθηματικό και ψυχοκινητικό κυρίως τομέα - χωρίς βέβαια να αγνοείται και ο γνωστικός - εφόσον ένα ποσοστό γνώσεων κρίνεται απαραίτητο για κάθε οργανωμένη μουσική λειτουργία. Στόχος μας είναι να βοηθήσουμε το μαθητή να

βελτιώσει την αυτοαντίληψή του και να ξεπεράσει τις τυχόν αδυναμίες του μέσα σε ένα κλίμα αποδοχής και αλληλεγγύης, ώστε να μπορέσει σταδιακά να προχωρήσει σε αυτοαξιολόγηση της προσπάθειας του.

Ο καθηγητής θα πρέπει να έχει κατανόηση και ευρύτητα θεώρησης, να αξιολογεί με αντικειμενικότητα, εγκυρότητα και αξιοπιστία, και να δίνει στο μαθητή πολλές ευκαιρίες να εκδηλώσει τις εκφραστικές και δημιουργικές ικανότητές του, συνεκτιμώντας όλους τους παράγοντες που αναφέρθηκαν και όχι μόνο την επιμέρους συμπεριφορά που επιδεικνύει σε κάποιο τομέα. Στο Γυμνάσιο και στο Ενιαίο Λύκειο θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα της ευαίσθητης εφηβικής ηλικίας, που χαρακτηρίζεται από κάποια συστολή, η οποία μπορεί να περιορίσει προσωρινά την επιθυμία για αυτοέκφραση.

Στο Ενιαίο Λύκειο, όπου το μάθημα είναι επιλεγόμενο, η αξιολόγηση των μαθητών μπορεί να βασιστεί περισσότερο στις συνθετικές - ερευνητικές εργασίες που αναλαμβάνουν για ειδικά θέματα, στις δεξιότητες, και στη δημιουργική προσέγγιση της μουσικής (χρήση οργάνων, συμμετοχή σε μουσικά σύνολα, μουσικές εφαρμογές, αξιοποίηση τεχνολογίας). Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη και η διαφορετικότητα των ενδιαφερόντων, η οποία είναι ιδιαίτερα έντονη στην εφηβική ηλικία.

Η αξιολόγηση θα πρέπει να λειτουργεί θετικά, ενισχυτικά και όχι ως διαδικασία επιλογής των ικανότερων ή των ταλαντούχων. Γι' αυτό πρέπει να αξιοποιηθούν όλες οι επιστημονικές δυνατότητες, έτσι όπως έχουν διατυπωθεί από τη σύγχρονη παιδαγωγική, κατάλληλα προσαρμοσμένες στα δεδομένα της ειδικής διδακτικής της Μουσικής Αγωγής.

Η μουσική τέχνη είναι αποτέλεσμα της έμφυτης ανάγκης για επικοινωνία και για έκφραση. Μας αφορά όλους και δεν απευθύνεται αποκλειστικά στους ταλαντούχους ή τους μορφωμένους. Κάθε άνθρωπος είναι ικανός για δημιουργία και έχει δικαίωμα συμμετοχής στο πολιτισμικό «γίγνεσθαι» είτε ως κριτικός ακροατής είτε ως ενεργός συνδιαμορφωτής του. Και είναι σημαντικό να αισθανθούν οι μαθητές την απόλαυση αυτής της συμμετοχής.

Χρονικός καταμερισμός

Η υλοποίηση του περιεχομένου και των στόχων του προγράμματος σπουδών της Μουσικής Αγωγής πραγματοποιείται με βάση το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα του μαθήματος, δηλαδή:

2 διδακτικές ώρες εβδομαδιαία - τάξεις Γ' και Δ' τάξεις Δημοτικού
1 διδακτική ώρα εβδομαδιαία - τάξεις Ε' και Στ' τάξεις Δημοτικού και Α', Β' και Γ' Γυμνασίου
1 διδακτική ώρα ανά δεκαπενθήμερο - Α' τάξη Ενιαίου Λυκείου.

Στο Νηπιαγωγείο, και στις τάξεις Α' και Β' του Δημοτικού η Μουσική εντάσσεται στο πλαίσιο της Αισθητικής Αγωγής του γενικού ωρολόγιου προγράμματος. Σε ορισμένες περιπτώσεις διεξάγεται μέσα από ένα πιο ειδικό πλαίσιο, όπως οι 2 διδακτικές ώρες που αφιερώνονται εβδομαδιαία στην Α' και τη Β' τάξη του Δημοτικού σε σχολεία που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Μελίνα» ή σε ολοήμερα σχολεία κ.ά.

Σημαντικοί παράγοντες επομένως είναι ο χρονικός καταμερισμός και η διαπλοκή των περιεχομένων του προγράμματος σπουδών καθώς και τα στοιχεία στα οποία δίνεται έμφαση, σε σχέση με την ηλικία και την τάξη φοίτησης των μαθητών.

Για τις τάξεις μέχρι και την Δ' του Δημοτικού, ο τρόπος εφαρμογής του προγράμματος σπουδών αφήνεται στην κρίση του διδάσκοντος, έτσι ώστε να είναι αποτελεσματικός, ανάλογα με τα κατά περίπτωση δεδομένα και τις ιδιαίτερες συνθήκες και σύμφωνα πάντα με τις αρχές του Ε.Π.Π.Σ. και του Π.Σ.

Το ίδιο ισχύει και για την Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου, που αποτελεί επιστέγασμα όλων των προηγουμένων επιπέδων. Στην τάξη αυτή η Μουσική Αγωγή αποτελεί σκέλος του μαθήματος επιλογής «Αισθητική Αγωγή». Αυτά που κυρίως προέχουν είναι η διερεύνηση, η εμβάθυνση και η σύνθεση των στοιχείων του προγράμματος σπουδών σε συνάρτηση με τη δυναμική που δημιουργείται μεταξύ καθηγητή – μαθητών. Ανάλογα με τις δυνατότητες, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα διαμορφώνεται το μάθημα, και επομένως διαφοροποιείται ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες άλλα με κατευθυντήριο άξονα τους στόχους και το περιεχόμενο του Π.Σ.

Για τις τάξεις Ε' και Στ' Δημοτικού, Α', Β' και Γ' Γυμνασίου ο χρονικός καταμερισμός έχει ως εξής:

Ι. Βασικός Κορμός Διδακτικών Ενοτήτων	α ώρες
ΙΙ. Προαιρετικής διάρκειας Διδακτικές Ενότητες	(25-α) ώρες

Το σχολικό έτος αναλύεται σε 25 περίπου διδακτικές ώρες. Σε κάποιες από αυτές καλύπτεται ο βασικός κορμός των διδακτικών ενοτήτων, ενώ στις υπόλοιπες καλύπτονται - κατά την κρίση του διδάσκοντος ή του συγγραφέα του διδακτικού υλικού - οι διδακτικές ενότητες προαιρετικής διάρκειας. Στις διδακτικές ώρες του βασικού κορμού διδακτικών ενοτήτων πρέπει να καλυφθούν στοιχειωδώς τα θέματα εκείνα που έχουν πρωταρχική σημασία για την κάθε τάξη, γι' αυτό άλλωστε και εντάχθηκαν στο βασικό κορμό.

Αυτό δε σημαίνει, όμως, ότι ένα θέμα (π.χ. εξωευρωπαϊκοί μουσικοί πολιτισμοί) θα εξαντληθεί σε αυτό το χρόνο και μόνο. Μπορεί να προεκταθεί και σε περισσότερες διδακτικές ώρες ή να επανέλθει σε ώρες που έχουν άλλο κύριο στόχο (π.χ., μουσικές έννοιες, μουσικές κατασκευές κ.ά.). Ομοίως, κατά τη διάρκεια των ωρών του βασικού κορμού, ενσωματώνονται και διαπλέκονται άλλα περιεχόμενα του Π.Σ. (π.χ. τραγούδια, ακροάσεις, μουσικά παιχνίδια κ.ά.)

Επομένως, ο βασικός κορμός διδακτικών ενοτήτων περιλαμβάνει συγκεκριμένα περιεχόμενα του Π.Σ., ενώ οι προαιρετικής διάρκειας διδακτικές ενότητες μπορούν να συμπεριλάβουν όλα τα περιεχόμενα.

1. Βασικός Κορμός Διδακτικών Ενοτήτων

		Ε΄ τάξη Δημοτικού	Στ΄ τάξη Δημοτικού
1.1	Ρυθμός	3	2
1.2	Τονικό Ύψος / Μελωδία	2	2
1.3-4	Δυναμική / Ρυθμική Αγωγή	1	1
1.5	Ηχόχρωμα	2	2
1.6	Μορφή	2	2
1.7	Συνήχηση / Αρμονία	1	2
3.1	Οι Γραφές της μουσικής	2	2
3.3	Τα είδη της μουσικής γεωγραφικά / διαχρονικά / συγχρονικά	1	1
2.3	Μουσικά παιχνίδια	2	2
2.4	Μουσική και κίνηση	2	2
3.7	Δημιουργική σχέση με την ελληνική μουσική	2	2
		20/25	20/25

	Α΄ τάξη Γυμνασίου
1.1 Παλμός / Ρυθμός	2
1.2 Τονικό Ύψος / Μελωδία	2
1.5 Ηχόχρωμα	1
1.6 Μορφή	2
1.7 Συνήχηση / Αρμονία	2
3.1 Οι γραφές της μουσικής	2
3.3 Τα είδη της μουσικής γεωγραφικά / διαχρονικά /σύγχρονικά:	
α) Αρχαιότητα - Λεκάνη Μεσογείου	1
β) Μεσαίωνας	1
γ) Αναγέννηση	2
3.7. Δημιουργική σχέση με την ελληνική μουσική	4
	19/25

	Β΄ τάξη Γυμνασίου
1.1 Παλμός / Ρυθμός	1
1.2 Τονικό Ύψος / Μελωδία	2
1.6 Μορφή	1
1.7 Συνήχηση / Αρμονία	2
3.3 Τα είδη της Μουσικής γεωγραφικά, διαχρονικά, συγχρονικά:	
α) Μπαρόκ	2
β) Κλασικισμός	2
γ) Εξωευρωπαϊκοί μουσικοί πολιτισμοί	2
3.7 Δημιουργική σχέση με την ελληνική μουσική	4
	16/25

	Γ΄ τάξη Γυμνασίου
1.6 Μορφή	1
1.7 Συνήχηση / Αρμονία	2
3.3 Τα είδη της Μουσικής γεωγραφικά, διαχρονικά, συγχρονικά:	
α) Ρομαντισμός	2
β) 20ός αιώνας	2
γ) Παραδοσιακή μουσική Ευρώπης	2
3.5 Η οργάνωση της μουσικής στην κοινωνία	1
3.7 Δημιουργική σχέση με την ελληνική μουσική	4
	14/25

Τα περιεχόμενα που ακολουθούν μπορούν να ενσωματωθούν ως μεθοδολογικά εργαλεία σε διδακτικές ενότητες με άλλο κύριο στόχο, ή μπορούν να αποτελέσουν μια προαιρετικής διάρκειας διδακτική ενότητα. Σ΄ αυτή την περίπτωση προτείνονται 1-2 διδακτικές ώρες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για καθένα από τα παρακάτω περιεχόμενα που θα επιλεγεί να πραγματοποιεί με αυτό τον τρόπο:

2.5 Μουσικές κατασκευές
2.6 Χρήση διαλογικού εκπαιδευτικού λογισμικού
3.2 Μικρές ιστορίες για τη μουσική
3.4 Οι γλώσσες της μουσικής
3.5 Η οργάνωση της μουσικής στην κοινωνία
3.6 Η θεώρηση του φαινομένου της Μουσικής
4.1 Μουσική και χορός
4.2 Η μουσική και οι άλλες τέχνες
4.3 Η μουσική και τα άλλα μαθήματα
5.3 Οργανικά σύνολα
5.4 Δημιουργικές δραστηριότητες
5.5 Πολύτεχνες δραστηριότητες
5.6 Ευκαιριακές δραστηριότητες
5.7 Ζωντανή μουσική στα σχολείο

Όσο για τα περιεχόμενα :
2.1 Τραγούδι
2.2 Ακροάσεις
5.1 Αυτοσχέδιες ορχήστρες
5.2 Συστηματικές χορωδίες - ορχήστρες.

που αντιπροσωπεύουν την ανάπτυξη βασικών μουσικών δεξιοτήτων, δεν τίθεται πλαίσιο χρονικού καταμερισμού (π.χ. συγκεκριμένος αριθμός τραγουδιών ή ακροάσεων ανά σχολικό έτος κτλ.) Μια τέτοια αντιμετώπιση θα ήταν μη ρεαλιστική.

Η ένταξη αυτών των περιεχομένων στις διδακτικές ώρες και η διαμόρφωση διδακτικών ενοτήτων με βάση αυτά αφήνονται στην κρίση του διδάσκοντος, ώστε να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο και τον αποτελεσματικότερο τρόπο σε σχέση με το επίπεδο και τις δυνατότητες των μαθητών του.

Ε΄ ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γενική Ενότητα 1: Προσεγγίζω τις βασικές έννοιες και τα συστατικά της μουσικής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
	Οι μαθητές:	Οι μαθητές:
1.1 Παλμός - Ρυθμός	– Να αναγνωρίζουν οπτικά και ακουστικά το είδος του ρυθμού και να διακρίνουν ανάμεσα στον παλμό - είδος ρυθμού και στο μελωδικό ρυθμό. – Να επαναλαμβάνουν ρυθμικά σχήματα και ρυθμούς. – Να ανταποκρίνονται βιωματικά στο ελλιπές μέτρο, τη συγκοπή και τον αντιχρονισμό. – Να εξοικειωθούν ψυχοκινητικά με τα δέκατα έκτα και το τρίηχο. – Να συνεχίσουν τη χρήση του ογδόου με δύο δέκατα έκτα και των δύο δεκάτων έκτων με όγδοο. – Να αναπτύξουν περισσότερο τη ρυθμική ανεξαρτησία με κανόνες και ostinati (με ρυθμούς που έχουν μάθει). – Να δημιουργήσουν δικά τους ρυθμικά σχήματα. – Να συνεχίσουν να χρησιμοποιούν διάφορα σύμβολα και ρυθμικά ονόματα και να εμπεδώσουν την ευρωπαϊκή σημειογραφία (βλέπε 3.1: Οι γραφές της μουσικής) και να μπορούν να κάνουν ρυθμική ανάγνωση μιας απλής παρτιτούρας.	– Ακούν απλές μελωδίες/κομμάτια και αναγνωρίζουν το μέτρο τους (2/4, 3/4, 4/4). Αφού βρουν το μέτρο, κρατάνε το ρυθμό - παλμό. Τραγουδούν ένα τραγούδι και χτυπούν το ρυθμό της μελωδίας. Έπειτα χωρίζονται σε τρεις ομάδες, όπου: η α' ομάδα - κάνει το μαέστρο η β' ομάδα - κρατάει ρυθμό - παλμό η γ' ομάδα - κτυπάει μελωδικό ρυθμό, πρώτα με ακρόαση του τραγουδιού και ύστερα με τους ίδιους τους μαθητές να τραγουδούν. Μπορεί να προστεθεί και η δ' ομάδα, που θα παίξει ostinato σε κάποιο μουσικό όργανο. – Απαγγέλλουν ρυθμικά λέξεις που ταιριάζουν στα ρυθμικά σχήματα που δημιουργούν. – Οι μαθητές με τη βοήθεια του δασκάλου γράφουν δικούς τους κανόνες, χωρίζονται σε ομάδες και χρησιμοποιούν διαφορετικό όργανο σε κάθε νέα είσοδο. Για τα ostinati χωρίζονται σε ομάδες: η 1η τραγουδά, η 2η κρατά το ρυθμό (μπορούν να χωριστούν και σε τρεις ή τέσσερις ομάδες).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
	– Να ανταποκρίνονται ψυχοκινητικά σε χαρακτηριστικούς ρυθμούς ελληνικών και ξένων παραδοσιακών τραγουδιών, όπως 5/8 ,6/8 7/8, 9/8, 8/8 (3-3-2).	– Μίμηση, τραγούδι. παλαμάκια, κίνηση, ομαδικά παιχνίδια, ρυθμικοί διάλογοι με λέξεις. 5/8 ή (με ρυθμική ονομασία ή λέξεις) (γύ-ρο με πί-τα) πί-τσα χάμ-μπουρ-γκερ 5/4 ή 7/8 ή 9/8 ή Ποπ κορν μαλ-λί της γρι-άς τρώ-με
1.2. Τονικό ύψος, Μελωδία	– Να κατανοήσουν την έννοια της οκτάβας. – Να επεκτείνουν τη φωνητική έκτασή τους παράλληλα με την ακουστική μνήμη τους. Παρακολουθώντας τα μουσικά σύμβολα οπτικά και ακουστικά συγχρόνως, να αναγνωρίσουν διαστήματα, να αποδώσουν φωνητικά βηματικές κινήσεις και πηδήματα της μελωδίας. – Να εξοικειωθούν βιωματικά με τον τρόπο και την έννοια της τονικότητας διακρίνοντας τη μείζονα απο την ελάσσονα, από την εντύπωση που προξενεί το μείζον ή έλασσον πεντάφθογγο που περιέχουν. – Να αρχίσουν να διαβάζουν ενεργητικά τη μουσική σημειογραφία (solfege), χωρίς να έχουν ακούσει προηγουμένως το παράδειγμα. – Να ανταποκρίνονται στην τονικότητα συναισθηματικά και γνωστικά (συσχετίζοντας το άκουσμα της πεντατονίας με την μουσική από την Ήπειρο ή την Κίνα κτλ.). – Να αντιληφθούν τα εκφραστικά και τα δυναμικά στοιχεία (π.χ. φράσεις, αναπνοές, αυξομείωση έντασης) ως δομικά συστατικά μιας μελωδίας.	– Μουσικά παιχνίδια πρωτοβουλίας και συνεργασίας. – Ακούν και τραγουδούν πιο συνειδητά ακολουθώντας τις οδηγίες είτε τις γραμμένες στο μουσικό κείμενο (παρτιτούρα) είτε τις προφορικές του δασκάλου σχετικά με τη σωστή τοποθέτηση φωνής (intonation), με την κίνηση ή τη στατικότητα της μελωδίας και με την έκφραση και το μέταλλο της φωνής. – Χρήση μικρών μελωδικών σειρών ή μοτίβων ακόμα και με λόγια: Σώ-πα μη μι-λάς Do si la si do Η Κυ-ρία είν' ε-δω Do si la sol la si do Τέ-λειω-σε το διά-λειμ-μα παι-διά Do si la sol fa sol la si do Άρ-χι-σε το μά-θη-μα και η δου-λειά Do si la sol fa mi fa sol la si do – Ακούν και μιμούνται σε απλά όργανα μικρές μελωδίες σε μείζον ή έλασσον πεντάφθογγο με έμφαση στη διαφοροποίηση του διαστήματος 3[ης] που περιέχουν. – Συνθέτουν μικρά κομμάτια φωνητικά ή οργανικά πάνω σε δοσμένο σύνολο φθόγγων (3 έως 4) σε διάφορους τρόπους (π.χ. χρησιμοποιούν μόνο la - do - re - mι, αρχίζοντας από re τελειώνουν σε la). – Συνθέτουν πάνω σε τυχαίους φθόγγους και εντάσσουν κατόπιν το κομμάτι στον αντίστοιχο τρόπο. Χαρακτηρίζουν το κομμάτι: τι τους θυμίζει, πού ταιριάζει;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1.3. Δυναμική αγωγή	– Να εμπεδώσουν τη διαφορά ανάμεσα στο σταδιακά και απότομα «χαμηλώνοντας» ή «δυναμώνοντας». – Να συνειδητοποιήσουν την συνύφανση της δυναμικής αγωγής με άλλες μουσικές έννοιες (ρυθμική αγωγή, μορφή, ηχόχρωμα κτλ.). – Να συνδέσουν τη δυναμική με εξωμουσικές έννοιες και να αντιληφθούν την περιγραφική λειτουργία της. – Να γνωρίσουν τους βασικούς όρους περιγραφής της δυναμικής.	– Με κλειστά μάτια ακούν ήχους διαβαθμισμένης έντασης και περιγράφουν πώς μεταβάλλονται. – Σύνδεση της δυναμικής με τη μορφή: δυναμική κατά τη διάρκεια της φράσης σε ostinato μελωδικό ρυθμικό ή λεκτικό με δυναμικές μεταβολές κατά την επανάληψη, δυναμικές εναλλαγές στη διμερή και τριμερή μορφή. – Απόδοση ή σύνθεση «παρτιτούρας» που περιέχει σύμβολα δυναμικών μεταβολών με μεγαλύτερη έμφαση στη διαβάθμιση και τον έλεγχό τους: π.χ. να ολοκληρωθεί ένα crescendo σε 4,5, ή 6 χρόνους. – Αντιστοιχίζουν 3-4 εικόνες με 3-4 επιλεγμένες μουσικές.
1.4. Ρυθμική Αγωγή	– Να συνεχίσουν να διακρίνουν τις ρυθμικές διαβαθμίσεις και τις μεταβολές τους χρησιμοποιώντας τη σχετική ελληνική ορολογία ή δική τους σημειογραφία. – Να αποδώσουν με μεγαλύτερη δεξιότητα μεταβολές και εναλλαγές στη ρυθμική αγωγή, κατανοώντας τη διαφορά ρυθμού - ρυθμικής αγωγής. – Να αντιληφθούν τη σχέση ρυθμού, στιλ και έκφρασης και ότι η διαφορετική ρυθμική αγωγή προσδίδει και διαφορετικό ύφος.	– Ακρόαση έργων και περιγραφή ρυθμικής αγωγής λεκτικά, κινητικά και με χρήση γραφικών αναπαραστάσεων, χρώματα κτλ. – Συνοδεία μελωδιών και εκτέλεση ρυθμικών σχημάτων με μουσικά όργανα, φωνή, παλαμάκια κτλ. – Ακρόαση έργων έντεχνης μουσικής και βιωματική προσέγγιση, π.χ. η μουσική αυτή σε τι θα ταίριαζε: σε μεγαλοπρεπές περπάτημα, σε κυνηγητό, σε περίπατο κτλ.
1.5. Ηχόχρωμα	– Να εμπεδώσουν τις βασικές κατηγορίες οργάνων που έχουν ήδη διδαχτεί. – Να γνωρίσουν και να διακρίνουν το ιδιαίτερο χρώμα ήχου Παραδοσιακών οργάνων, καθώς και τις οικογένειες της συμφωνικής ορχήστρας. – Να γνωρίσουν διάφορα είδη ορχηστρικών συνόλων, π.χ. στρατιωτικές μπάντες, συγκροτήματα τζάζ κλπ. – Να κατανοήσουν σε πολύ γενικές γραμμές τον τρόπο παραγωγής ήχου των διάφορων κατηγοριών οργάνων. – Να αντιληφθούν πώς το ηχόχρωμα μπορεί να επηρεάζει το συναίσθημα που δημιουργείται από μια μουσική σύνθεση.	– Ακρόαση και οπτική παρουσίαση (διαφάνειες, αφίσες, βιντεοταινίες, CD-Rom κτλ.) ξύλινων, χάλκινων, πνευστών, έγχορδων, κρουστών (soli -tutti), καθώς και παραδοσιακών οργάνων, της ανθρώπινης φωνής κατά κατηγορίες-εκτάσεις (υψίφωνος, μεσόφωνος, βαθύφωνος, οξύφωνος) – Χρήση των ηχοχρωμάτων για μουσική εκτέλεση, για σύνθεση, για αυτοσχεδιασμό και πολύτεχνες ή διαθεματικές δραστηριότητες. – Οι μαθητές συζητούν και περιγράφουν πώς αισθάνθηκαν ακούγοντας τα βιολιά να παίζουν στο 2ο μέρος της «Ποιμενικής Συμφωνίας» του Beethoven και στο έργο «Black Angels» του Crumb.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1.6. Μορφή	– Να αναγνωρίζουν ακουστικά και να μπορούν να χειρίζονται, απλά μοτίβα και φράσεις. – Να εμπεδώσουν τη διμερή, τριμερή και ρόντο μορφή με τραγούδια ή με απλά χορευτικού χαρακτήρα έργα. – Να γνωρίσουν τη μορφή: θέμα και παραλλαγές. – Να προσεγγίσουν βιωματικά τις ανοικτές και κλειστές φράσεις. – Να δημιουργήσουν μικρές συνθέσεις χρησιμοποιώντας απλές και οικείες προς αυτούς μορφές.	– Παιχνίδια, ασκήσεις διάκρισης και ταξινόμησης. – Ακρόαση θέματος και παραλλαγών (π.χ. «Η πέστροφα» του Σούμπερτ, και απόδοσή τους σε ζωγραφική (ένα σπίτι άδειο, στο οποίο κάθε φορά προστίθεται ένα νέο στοιχείο, όπως έπιπλα, κουρτίνες, λουλούδια κτλ.) – Παιχνίδι «Οι αυτόπτες μάρτυρες»: καθένας περιγράφει ένα γεγονός προσθέτοντας κάθε φορά στοιχεία που το εμπλουτίζουν, όπως συμβαίνει και στη μουσική των παραλλαγών. – Εκτέλεση και δημιουργία λεκτικών ειρμών, χορογραφιών, εικαστικών απεικονίσεων, τραγουδιών και οργανικών κομματιών βασισμένων στις διάφορες μορφές.
1.7. Συνήχηση - Αρμονία	– Να ανταποκριθούν ψυχοκινητικά και αισθητικά σε διάφορες συνηχήσεις. – Να καταλάβουν ότι η ακοή μπορεί να συλλαμβάνει συγχρόνως περισσότερα από ένα ηχητικά ερεθίσματα (συνήχηση) και να τα οργανώνει σε ενιαία σύνολα. – Να αντιληφθούν ότι κάθε μουσικό έργο είναι μια συγκεκριμένη οργάνωση ηχοχρωμάτων και ηχητικού όγκου. – Να διακρίνουν ακουστικά μια απλή διαφοροποίηση (αλλαγή συγχορδίας ή ισοκράτη) στη συνοδεία γνωστού τραγουδιού ή μελωδίας (accompagnamento). – Να συνδέσουν βιωματικά την έννοια της τονικότητας με την τονική συγχορδία (έλξη του τονικού κέντρου).	– Οι μαθητές παρακολουθούν ένα τραγούδι που εναρμονίζεται με δύο συγχορδίες ή δύο φθόγγους - ισοκράτες. Κρατούν δύο πανιά διαφορετικού χρώματος για κάθε συγχορδία και τα σηκώνουν εναλλάξ ανάλογα με τη συγχορδία που ακούν. Προηγουμένως βέβαια έχουν ακούσει τις συγχορδίες ή τους ισοκράτες μεμονωμένα χωρίς το τραγούδι. – Επέκταση σε τραγούδια των συγχορδιών ή των ισοκρατών με πιο συχνές εναλλαγές. – Χρησιμοποιούν την τονική (I) και τη δεσπόζουσα (V) νότα ενός τραγουδιού σε μελωδικά παιχνίδια για τη δημιουργία ostinati και συνοδευτικών σχημάτων με μουσικά όργανα. – Πρακτικές εφαρμογές και μουσικές εκτελέσεις με στόχο τη συνήχηση, κυρίως πρώτα με οργανικά σύνολα, κατόπιν με φωνητικά, καθώς και με συνδυασμό αυτών.

Γενική ενότητα 2: Ανακαλύπτω τα είδη της μουσικής και επικοινωνώ με τη μουσική.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
2.1. Τραγούδι	– Να τραγουδούν στην έκταση και tessitura της φωνής τους, αναπτύσσοντας καλύτερη τονική ευστάθεια, άρθρωση, καθαρότητα φωνής και ανεξαρτησία. – Να καλλιεργήσουν το θρησκευτικό συναίσθημά τους. – Να ενισχύσουν τη γλωσσική ανάπτυξή τους. – Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον, τις ανθρώπινες σχέσεις κ.ά. – Να συνδέσουν το τραγούδι με άμεσες εμπειρίες και βιώματά τους. – Να αναπτύξουν αυτοσυγκέντρωση, ικανότητα ακρόασης, μνήμης, συγχρονισμού και ετοιμότητας. – Να γνωρίσουν τον εκφραστικό πλούτο της νεοελληνικής λογοτεχνίας και της δημοτικής ποίησής μας.	– Μονόφωνα παιδικά τραγουδιά που μπορεί να συνοδεύονται από μελωδικό ή ρυθμικό ostinato και απλοί δίφωνοι κανόνες (να επιλέγονται μελωδίες τις οποίες γνωρίζουν **πολύ καλά** οι μαθητές). – Προσευχές, απολυτίκια και σύντομα μέλη κατάλληλα για την ηλικία τους. – Τραγούδια από το βιβλίο της Γλώσσας ή από ανάλογα σχολικά βιβλία. – Δημοτικά, έντεχνα και λαϊκά ελληνικά τραγούδια με κριτήριο τον ποιοτικό στίχο και την ποιοτική μουσική. Τραγούδια καταξιωμένων Ελλήνων συνθετών. Έμφαση ιδιαίτερα στη μελοποιημένη ελληνική ποίηση με αναφορά στα νοήματα και στις ιδέες που διατυπώνονται. – Προσεγγίζουν δημιουργικά τα τραγούδια με δραματοποίηση, αυτοσχεδιασμό, χορό.
2.2. Ακροάσεις	– Να εμπεδώσουν τις βασικές μουσικές έννοιες (μελωδική κίνηση, δυναμική, ρυθμό, μορφή, ηχόχρωμα κτλ.). – Να έρθουν σε επαφή με ποικίλους τρόπους έκφρασης, όπως αυτοί διαμορφώνονται μέσα σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. – Να ακούσουν έργα προγραμματικής ή χορευτικής μουσικής και να συνδέσουν αυτή τη μουσική με το περιεχόμενό της.	– Ακρόαση απλών παραδοσιακών μελωδιών και παιδικών τραγουδιών απ΄ όλο τον κόσμο. Επίσης αποσπασμάτων από την παγκόσμια φιλολογία: π.χ. για τη διάκριση τρόπων : «Σλαβόνικος χορός Op 46 No 1» του Ντβόρζακ για το μείζονα και No 2 για ελάσσονα τρόπο. – Ακροάσεις εργών με διαφορετικό ύφος και στιλ από διάφορες εποχές. – Εντοπισμός χαρακτηριστικών και περιγραφή εντυπώσεων από την ακρόαση αποσπασμάτων από έργα, όπως «Οι Πλανήτες» του Γ. Χολστ, «Το μουσικό ρολόι» από τη σουίτα «Χάρι-Γιαννος» του Ζ. Κόνταϊ.
2.3. Μουσικά Παιγνίδια	– Να μάθουν να ακούν με μεγάλη προσοχή και πειθαρχία. – Να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους αναλαμβάνοντας πρωτοβουλία μέσα σε κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας.	– Συμμετοχή των μαθητών σε παιχνίδια αυτοσυγκέντρωσης, αυτοσχεδιασμού, γρίφων κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
	– Να ικανοποιήσουν την έφεση για ερωτήσεις, αινίγματα, που είναι χαρακτηριστική γι΄ αυτή την φάση εξέλιξης του παιδιού. – Να βιώσουν τη χαρά και την ικανοποίηση του παιχνιδιού, να ενεργοποιηθούν μαθησιακά και να αναπτύξουν δημιουργική φαντασία.	Παιχνίδι συγκέντρωσης: – Ηχητική ιστορία: η ομάδα κάθεται γύρω από μουσικά όργανα (10-15), αυτοσχέδια και μη. Ένας παίκτης ξεκινά την ιστορία με μια φράση που μιλά για έναν ήχο που δε θα του περιγράψει, αλλά θα τον παράγει με κάποιο από τα όργανα. π.χ. «Καθώς διάβαζα χθες σπίτι άκουσα (... ήχος κουδουνιού πόρτας ίσως από μεταλλόφωνο»). Ο δεύτερος παίκτης συνεχίζει προσθέτοντας δικό ήχο στην φράση του κτλ. (Τα όργανα πρέπει να είναι στη μέση, στη διάθεση όλων). – Παιχνίδι γρίφων: 3-4 ομάδες: ο δάσκαλος σηκώνει μία κάρτα με μία λέξη (ή εικόνα) από την 1η στροφή γνωστού τραγουδιού. Η πρώτη ομάδα που θα αναγνωρίσει και θα τραγουδήσει σωστά το τραγούδι παίρνει 1 βαθμό. Κερδίζει η ομάδα με τους περισσότερους βαθμούς. – Παιχνίδι αυτοσχεδιασμού: δύο ομάδες στέκονται αντικριστά. Ένας παίκτης περπατά προς την απέναντι ομάδα τραγουδώντας κάτι όχι γνωστό αλλά ωραίο («ας τραγουδήσουμε ωραία») . Σταματά, όταν φθάσει απέναντι και ακουμπήσει έναν άλλο παίκτη. Αυτός συνεχίζει από την ίδια νότα άλλο αυτοσχεδιασμό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
2.4. Μουσική και κίνηση	– Να προσεγγίσουν τη μουσική μέσα από κινητικές δραστηριότητες τις οποίες θα χρησιμοποιήσουν για την α) ανάπτυξη ρυθμικής συνείδησης και την κατανόηση μουσικών εννοιών, β) ευαισθητοποίηση απέναντι στη μουσική και την έκφραση συναισθημάτων και αισθητικής συγκίνησης. Έμφαση δίνεται σε πιο σύνθετα ρυθμικά σχήματα και είδη ρυθμών, καθώς και στη ρυθμική - κινητική ανεξαρτησία. – Να αναπτύξουν ψυχοκινητικές δεξιότητες ατομικά και ομαδικά ως προς τα στοιχεία της κίνησης (βάρος, χώρο, χρόνο, ροή), ώστε να τη συσχετίσουν με τη μουσική έκφραση.	Κίνηση όλου ή μέρους του σώματος επί τόπου ή με ανάπτυξη στο χώρο, με ή χωρίς χρήση μουσικών οργάνων ή άλλων αντικειμένων (μπαλόνι, ροκάνα, κ.ά. π.χ: Ρυθμός: 8/8 1. Παλαμάκια — 1. Πήδημα και στήριξη στο δεξί πόδι. 2-3. Δεξί πόδι, γερό πάτημα μπροστά — 2-3. Διάσταση ποδιών και στήριξη 4. Παλαμάκια — 4. Πηδηματάκι στο αριστερό πόδι 5-6. Αριστερό πόδι πάτημα και συγχρόνως χτύπημα το χέρι — 5-6. Εναλλασσόμενο ποδοκρότημα με 7-8. Δεξί πόδι πάτημα συχρόνως χτύπημα με το χέρι — 7-8. Παλαμάκια και – Ελεύθερη κινητική απόδοση κάποιας εικόνας ή έννοιας με κατάλληλη μουσική. Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη ροής και ομαλής διαδοχής κινήσεων, στη διάκριση και απόδοση κίνησης με διαβάθμιση της έντασης, και στη σχεδίαση κινήσεων. – Κίνηση περιγραφική ή παραστατική που ανταποκρίνεται στους στίχους τραγουδιού που τραγουδιέται.
2.5. Μουσικές κατασκευές	– Να κατασκευάσουν πιο σύνθετα αυτοσχέδια μουσικά όργανα με μεγαλύτερη επιδεξιότητα. – Να κατανοήσουν και να εξερευνήσουν το μηχανισμό παραγωγής ήχων μέσα από την κατασκευή οργάνων, και να αντιληφθούν ότι τα υλικά επηρεάζουν τον παραγόμενο ήχο.	– Κατασκευή οργάνων που απαιτούν πιο επιδέξιους χειρισμούς ή λεπτομέρειες, όπως ηχητικές κουρτίνες από μεταλλικά καπάκια μπουκαλιών, καμπάνες, τύμπανα κ.ά. – Κατασκευή ενός οργάνου, π.χ. μαράκες, από διάφορα υλικά. Οι μαθητές συσχετίζουν το υλικό, το μέγεθος του περιβλήματος (ξύλο, μέταλλο, πλαστικό), το υλικό το μέγεθος και την ποσότητα του περιεχομένου (ρύζι, φακές, κοχύλια, πινέζες κ.ά), με διάφορες παραμέτρους του ήχου, όπως την ένταση και τη χροιά. – Χρήση των οργάνων σε μουσικές δραστηριότητες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
2.6. Χρήση διαλογικού εκπαιδευτικού λογισμικού	– Να χρησιμοποιήσουν διαλογικό εκπαιδευτικό λογισμικό ως γνωστό - διερευνητικό εργαλείο για την κατανόηση εννοιών και για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε σχέση με τα περιεχόμενα του προγράμματος σπουδών Μουσικής Αγωγής.	– Χρήση λογισμικού σχετικού με τη μουσική, με τη μορφή αλληλεπιδραστικών πολυμέσων, προσομοίωσης, εκπαιδευτικού παιχνιδιού, μοντελοποίησης κτλ. – Π.χ. πρακολουθούν βιντεοπαρουσίαση με κινούμενα σχέδια παραδοσιακών τραγουδιών διάφορων χωρών από πολυμέσο (CD-Rom) και έπειτα συσχετίζουν άλλα στοιχεία και πληροφορίες για τα τραγούδια, που παρέχονται από τα πολυμέσα όπως εμφάνιση παρτιτούρας ή στίχων του τραγουδιού και φωτεινή σήμανση φθόγγων ή συλλαβών κατά την εκτέλεση κ.ά.
Γενική Ενότητα 3: Γνωρίζω την παγκόσμια μουσική κληρονομιά.		
3.1. Οι γραφές της μουσικής	– Να συνεχίσουν την εμπέδωση της κανονικής σημειογραφίας επεκτείνοντας τη γνώση τους των φθόγγων στο κλειδί του Σολ σε ολόκληρο το πεντάγραμμο και κάνοντας εισαγωγή σε φθόγγους του κλειδιού του Φα με σημείο αναφοράς το μεσαίο ντο. – Να γνωρίσουν τα σημεία αλλοίωσης (δίεση, ύφεση και αναίρεση), τη συζεύξη διάρκειας, το όγδοο και την παύση του και τις παρεστιγμένες αξίες του μισού και του τετάρτου με τις παύσεις τους. – Να γνωρίσουν τους όρους: p, f crescendo (<) και diminuendo (>). – Να συνεχίσουν την εύρεση και τη χρήση συμβόλων και γραφικών απεικονίσεων για τα διάφορα μουσικά στοιχεία και τις διάφορες μουσικές έννοιες. Να αναπτύξουν την ικανότητα μουσικής ανάγνωσης και την ανταπόκριση σε μουσική υπαγόρευση.	– Παίζουν με τη φωνή τραγουδώντας άνοδο, κάθοδο ή ίσο ακολουθώντας παράγγελμα του δασκάλου ή γραπτό σύμβολο. – Ασκήσεις, παιχνίδια για εμπέδωση φθόγγων: ΙΑ ΒΥ-ΘΙΑ ΜΑ-ΤΕΣ ΠΟΥ ΝΕ Αφού αναγνωρίσουν τους πέντε φθόγγους, επιλέγουν από αυτούς για τις γραπτές συλλαβές. Ακούν, παίζουν, ή τραγουδούν (οκτάβα, χαμηλότερα) την ολοκληρωμένη μελωδία. Επιλέγουν, γράφουν και εκτελούν χρωματισμούς. Επιχειρούν, αν είναι δυνατόν, απόδοση σε ευρωπαϊκή σημειογραφία της ρυθμικής εκφοράς της φράσης (π.χ. 3/4 | | | | | | | | | | | | | | | | ||) – Χρήση παλαμοπεντάγραμμου. – Χρήση δύο ή τριών νοτών του κλειδιού του Φα για συνοδεία ή ostinato.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
3.2. Μικρές ιστορίες για τη μουσική	– Να αντιληφθούν την έννοια της πολυπολιτισμικότητας στη σημερινή κοινωνία, καλλιεργώντας το σεβασμό στο διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο. – Να συνειδητοποιήσουν τη διαδικασία του πολιτισμικού αλληλεμπλουτισμού.	– Μικρές ιστορίες και τραγούδια από μειονότητες που βρίσκονται από χρόνια στον τόπο μας (Μουσουλμάνοι, Πομάκοι και Τσιγγάνοι). – Συλλογή στοιχείων για διάφορες χώρες και για τις σχέσεις τους με την Ελλάδα (αρχικά στο Βυζάντιο) και παρουσίαση εργασίας στην τάξη (διάρκεια 3-4 λεπτών με ανάγνωση κειμένου και παρουσίαση εικόνων παράλληλα με ακρόαση σχετικής μουσικής, επιλεγμένης από το δάσκαλο).
3.3. Τα είδη της μουσικής γεωγραφικά, διαχρονικά, και τα είδη της σύγχρονης μουσικής.	– Να γνωρίσουν διάφορα είδη μουσικής (θρησκευτική μουσική, τραγούδια χαράς, λύπης, εργασίας κ.ά.) από ποικίλους μουσικούς πολιτισμούς και εποχές. – Να κατανοήσουν το διαχωρισμό θρησκευτικής-κοσμικής και έντεχνης-παραδοσιακής μουσικής.	– Ακροάσεις με ενεργητική συμμετοχή και ανταπόκριση των παιδιών (κίνηση, χορός, εικαστική αναπαράσταση κ.ά.). – Ακροάσεις, εκμάθηση τραγουδιών, πολύτεχνες δραστηριότητες, με τις οποίες οι μαθητές εξοικειώνονται με χαρακτηριστικά δείγματα μουσικής, τα περιγράφουν και τα συγκρίνουν. Π.χ. ακούν θρησκευτική μουσική βυζαντινή, ισλαμική, ρωμαιοκαθολική (γρηγοριανό μέλος), προτεσταντική (ύμνοι, χορικά) κ.ά. – Ακρόαση έντεχνης μουσικής (επώνυμου συνθέτη) και παραδοσιακής (ανώνυμη ή συλλογική δημιουργία).
3.5. Η οργάνωση της μουσικής στην κοινωνία	– Να συνεχίσουν να ανακαλύπτουν και να εντοπίζουν την παρουσία της μουσικής στην καθημερινή ζωή και να αναγνωρίζουν τη σύνδεσή της με ειδικές περιστάσεις. – Να διακρίνουν τη χρήση μουσικής α) ως υποκρουση (π.χ., σε καταστήματα, εστιατόρια κτλ.) β) ως στοιχείο επένδυσης (π.χ. θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο, διαφημίσεις κτλ.) γ) ως αυτόνομο τρόπο και μορφή έκφρασης. – Να εξετάσουν τη μουσική ως επάγγελμα (μουσικές σπουδές, καλλιτέχνες, εκτελεστές κτλ.).	– Συζήτηση και παρουσίαση με οπτικο-ακουστικά μέσα των συνθηκών στις οποίες ακούμε μουσική. Επισημαίνονται, καταγράφονται και ηχογραφούνται παραδείγματα από τους μαθητές. – Οι μαθητές συλλέγουν πληροφορίες ή στοιχεία από διάφορες πηγές (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά). – Γίνεται οπτική παρουσίαση περιστάσεων και σχετική ακρόαση. . . – Χρησιμοποιείται διαλογικό εκπαιδευτικό λογισμικό. – Ανταπόκριση με παντομίμα, με ζωγραφική κ.ά. (π.χ.

		φανταστική συνέντευξη από έναν τραγουδιστή, μουσικό ορχήστρας, ηχολήπτη κ.ά.).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
3.7. Δημιουργική σχέση με την ελληνική μουσική	- Να γνωρίσουν ομοιότητες και διαφορές της δημοτικής και της βυζαντινής μουσικής. - Να κρατήσουν ίσο σε απλή μελωδία. - Να κατανοήσουν τη λογική και τη διαδικασία των εντολών για άνοδο ή κάθοδο της φωνής στη βυζαντινή μουσική.	- Ακούν, μαθαίνουν και συγκρίνουν όμοιου θεματικού περιεχομένου τραγούδια ή μέλη π.χ. «Τη Υπερμάχω» με κάποιο δημοτικό για την Παναγία ή λαϊκά κάλαντα με βυζαντινά κάλαντα (Κοτυώρων Πόντου με αλφαβητική ακροστιχίδα). Κατανοούν το μονοφωνικό χαρακτήρα τα μουσικής, γνωρίζουν τη μη ύπαρξη οργανικής συνοδείας στη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική κ.α. - Παιχνίδι με καρτέλες εντολών: Ο δάσκαλος γράφει στον πίνακα τους φθόγγους της βυζαντινής μουσικής, ως λέξεις (Νη, Πα, κλπ.). Μοιράζει από μία λευκή καρτέλα σε κάθε θρανίο και ζητά από τους μαθητές να γράψουν μία εντολή ''ΙΣΟ'', ''ΑΝΑΒΑΣΗ 1 φωνή''*, ''ΚΑΤΑΒΑΣΗ 3 φωνές'', κλπ. όπου ο αριθμός φωνών κυμαίνεται από 1 έως 7. Επιλέγουν ένα φθόγγο για εκκίνηση και με βάση τις καρτέλες βρίσκουν στον πίνακα, τις μεταβάσεις μεταξύ των φθόγγων. *φωνή =μελωδικό διάστημα — Μαθαίνουν τραγούδια από διάφορα ιδιώματα, π.χ. «Χίλια καλώς ορίσατε», «Περπερούνα» (Κοζάνης), «Κάτω στου Βάλτου», «Ξημερώνει» (Μ. Χατζηδάκη), «Ένα το Χελιδόνι» (Μ. Θεοδωράκη) κ.α.

Γενική Ενότητα 4: Συνδέω τη μουσική με τις άλλες τέχνες και τις επιστήμες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
4.1. Μουσική και χορός	– Να κατανοήσουν ότι η μουσική και ο χορός σχετίζονται άμεσα, και ότι ο χορός μπορεί να αποτελέσει τρόπο έκφρασης και ανταπόκρισης στη μουσική. Συνειδητοποιούν ιδιαίτερα τη σχέση χορού - ρυθμού - μορφής. – Να γνωρίσουν ακούσματα που αντιπροσωπεύουν χορευτική μουσική παραδοσιακή και έντεχνη διάφορων λαών και πολιτισμών με ιδιαίτερη έμφαση στην ελληνική και να εξοικειωθούν με αυτήν. – Να εξοικειωθούν με τους όρους και το άκουσμα ελληνικών παραδοσιακών χορών (π.χ. χοροί με τον ίδιο ρυθμό 5/8: Τσακώνικος και Μπαϊντούσκα Θράκης), χορών Βαλκανίων ή απο τις χώρες προέλευσης μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα π.χ. Πολωνίας, Ρουμανίας, Αρμενίας κτλ.	– Οπτική παρουσίαση χορών με ποικιλία ρυθμών που συνδέονται με την αντίστοιχη μουσική. – Συζήτηση για προσωπικές εμπειρίες μαθητών γύρω από το χορό και αναζήτηση περιστάσεων και εθίμων που συνδέονται με τη μουσική και με το χορό. – Εκμάθηση απλού χορού (π.χ. Τσάμικου) ή στοιχειώδους σειράς χορευτικών βημάτων, ή μίμηση ύφους κάποιου τύπου χορού.
4.2. Η μουσική και οι άλλες τέχνες	– Να συνδυάσουν τη μουσική με το λόγο, την κίνηση, την εικόνα και το θεατρικό δρώμενο, και να συλλάβουν τις ομοιότητες, τις αντιστοιχίες και τη πολυμορφία της ανθρώπινης έκφρασης και φαντασίας, έτσι όπως εκδηλώνεται μέσα από τις τέχνες.	– Οι μαθητές ακούν ηχογραφημένα κομμάτια διάρκειας έως 2' τρεις φορές συνέχεια με 15'' ενδιάμεση διακοπή και στο διάστημα αυτό ζωγραφίζουν ό,τι νομίζουν ότι ταιριάζει καλύτερα να χωρίς να μιλούν. – Ακούν (με παρόμοιο τρόπο) και σκέφτονται μια ιστορία ή μια εικόνα, την οποία περιγράφουν (μέσα σε 2') στους συμμαθητές τους. – Παρακολουθούν βιντεοταινίες με χορό, σκηνές από ταινίες, κινούμενα σχέδια κ.ά., και παρατηρούν πώς η κίνηση και η δράση συντονίζεται από τη μουσική.
4.3. Η Μουσική και τα άλλα Μαθήματα	– Να προσεγγίσσουν το λόγο στο μάθημα της Γλώσσας μέσα απ' τη μουσική. – Να συνδέσουν το ρυθμό και άλλες μουσικές έννοιες με τα Μαθηματικά, συσχετίζοντάς τα με κλάσματα, μεγέθη, γεωμετρικά σχήματα, γραφήματα, κανόνες, ταξινομήσεις, μεταθέσεις, αναγωγές κ.ά. – Να συνδέσουν τη μουσική με την Ιστορία, τα Θρησκευτικά, τη Γεωγραφία, τις Φυσικές Επιστήμες, τις Ξένες Γλώσσες κ.ά.	– Ρυθμική ή μελωδική απαγγελία, ρυθμική συνοδεία ή μουσική υπόκρουση στίχων, ποιημάτων ή κειμένων κατάλληλων από το βιβλίο της Γλώσσας ή από το Ανθολόγιο. – Μουσικά παιχνίδια και κινητικές δραστηριότητες με αφορμή το θεματικό περιεχόμενο κειμένων του βιβλίου της Γλώσσας. – Ακροάσεις, τραγούδια, μουσική υπόκρουση και ηχοϊστορίες σχετικά με θέματα, σύμβολα και έννοιες άλλων μαθημάτων, π.χ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
		«Πυξίδα» (Γεωγραφία) - Β (κύμβαλα) (ντέφι) Δ — Α(τρίγωνο) Ν(ξυλάκια) Ακολουθούν οδηγίες κατεύθυνσης και παίζουν τα αντίστοιχα όργανα, εξερευνούν συνηχήσεις «συμβατές» (ΒΔ, ΝΔ) και «ασύμβατες» (ΒΝ) και ηχητικά ακολουθούν ένα χάρτη, π.χ. «Τα 20 βήματα για το πειρατικό θησαυρό».
Γενική Ενότητα 5: Δημιουργώ μουσική, την παρουσιάζω και εκφράζομαι με αυτή		
5.1. Αυτοσχέδιες ορχήστρες	– Να εμπεδώσουν και να χειριστούν με ολοένα αυξανόμενη δεξιότητα και εκφραστικότητα τις διάφορες μουσικές έννοιες και στοιχεία. – Να συνεχίσουν τη χρήση πιο σύνθετων ρυθμών (6/8 5/8 7/8 κ.α.) και πιο δύσκολων ρυθμικών και μελωδικών σχημάτων (συγκοπές κ.α.). Χρησιμοποιούν ρυθμικά ονόματα και μη συμβατική σημειογραφία. – Να προσεγγίσουν τη συνήχηση απλών σύμφωνων διαστημάτων (3ης, 5ης κ.α.), πιο σύνθετων ισοκρατημάτων (ostinati) και το μείζονα και ελάσσονα τρόπο. – Να συνθέσουν μικρές μελωδίες και ρυθμικές συνοδείες και να τις εκτελέσουν. – Να παίξουν κάποιο ρυθμικό σχήμα ενώ ταυτόχρονα τραγουδούν.	– Αυτοσχέδιες ορχήστρες από α) κρουστά (ρυθμικά, μελωδικά), β) απλά πνευστά (φλογέρα, μελόντικα), γ) φωνές, δ) παλαμάκια - σώμα (body percussion), ε) έγχορδα ή νυχτά (αν υπάρχουν). – Οι μαθητές χωρίζονται σε 3-4 ομάδες: Α: Αυτοσχέδια κρουστά Β: Μελωδικά κρουστά Γ: Πνευστά (απλά) Δ: Έγχορδα η νυκτά, κάνουν εφαρμογή διφωνίας, κυρίως σε διάφορους συνδυασμούς. Π.χ.: Α: Ρυθμικό ostinato Β και Γ: παίζουν μελωδικές γραμμές που απέχουν διάστημα 3ης Δ: εναλλαγή φθόγγων θεμελίου και δεσπόζουσας ως αρμονικό υπόβαθρο μελωδιών. Εξοικείωση με εκτέλεση απλής μείζονος κλίμακας και εναλλαγή μείζονος και ελάσσονος τρόπου με πεντάφθογγο και μικρές φράσεις γνωστών μελωδιών, όπου είναι δυνατόν.
5.2 Συστηματικές χορωδίες-ορχήστρες	– Να αναπτύξουν δεξιότητες στην εκτέλεση μουσικής με τη φωνή ή με όργανα για την απόδοση από μόνιμο συγκρότημα του σχολείου (ομάδα φλογέρας, χορωδία).	– Συγκρότηση χορωδίας και συστηματική εκγύμναση με ασκήσεις αναπνοής και φωνητικής ανάπτυξης, και διδασκαλία τραγουδιών κατάλληλης έκτασης και μουσικής δυσκολίας. – Εκμάθηση μουσικού οργάνου, π.χ. φλογέρας, μελόντικας κ.ά.) και ανάπτυξη στοιχειώδους ρεπερτορίου για μουσικές εκδηλώσεις, σχολικές γιορτές κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
5.4. Δημιουργικές εργασίες	– Να αναπτύξουν τη δημιουργική φαντασία τους σε σχέση με τη μουσική οργάνωση και να βελτιώσουν την απόδοσή τους, ιδιαίτερα οι μαθητές που δυσκολεύονται να εκφραστούν μουσικά ή έχουν κινητικά ή άλλα προβλήματα. – Να συλλέξουν, να ταξινομήσουν και να καταγράψουν πληροφορίες και στοιχεία σχετικά με τη μουσική και να παράγουν πρωτότυπα προσωπικά έργα ενσωματώνοντας αυτά τα στοιχεία. – Να ενθαρρυνθούν στο να συνθέσουν και να καταγράψουν μουσικά κομμάτια, σαν παιχνίδι. – Να ενσωματώσουν τη μουσική σε μια σύνθετη μορφή έκφρασης μαζί με άλλες, όπως χορό, παντομίμα κτλ.	– Σύνθεση μουσικών κομματιών ή καταγραφή τους σαν παιχνίδι. Επίλογος από το μαθητή και καταγραφή στο 5γραμμο της καλύτερης δοκιμής του (κάθε φορά). π.χ. «Εξερεύνηση διαφωνίας – συμφωνίας». 1. Με φωνή και τονικά κρουστά. 2. Ακούγονται παραδείγματα χρήσης διαφωνίας. Εξήγηση έντασης - λύση έντασης. 3. Σε γνωστό τραγούδι (ή φράση) που παίζεται στο ένα ξυλόφωνο, στο άλλο ξυλόφωνο δοκιμάζεται η συνοδεία με ένα σταθερό φθόγγο → Αναφορά σε ετεροφωνία, ισοκράτη ή εξωευρωπαϊκό πολιτισμό. 4. Δοκιμή στα βασικά διαστήματα συνοδείας, ταυτοφωνίας - πέμπτης και στα ενδιάμεσα περάσματά τους. 5. Ο μαθητής διαλέγει τι του αρέσει και για ποια περίπτωση. 6. Ακρόαση σύγχρονων κομματιών με συγχορδίες κοντινών φθόγγων (clusters), και μεσαιωνικών με 5[ες] (bordun). 7. Σύνθεση μελωδίας ή συνοδείας, π.χ. για 2 ξυλόφωνα (4 μέτρα), ή ελεύθερος αυτοσχεδιασμός με τίτλο «το απροσδόκητο», με αφορμή την εξερεύνηση συμφωνίας - διαφωνίας.
5.5. Πολύτεχνες δραστηριότητες	– Να βιώσουν τη σύνδεση του συμβολικού κόσμου (τέχνη) που εμφανίζεται σκηνικά με τον κόσμο της καθημερινής πραγματικότητάς τους, υπό την καθοδήγηση του δασκάλου - εμψυχωτή. – Να συνδυάσουν τις τέχνες, για να ξεδιπλώσουν το συνολικό ψυχοπνευματικό δυναμικό τους.	– Θεατρικά έργα, τμήματά τους (1 σελίδα για ένα μάθημα), ολόκληρα (1 μονόπρακτο που δουλεύεται σε 12 μαθήματα), που προσφέρονται για μουσικές παρεμβολές, τραγούδια. Το θεατρικό έργο μοιράζεται και δημιουργούνται ομάδες: α) Ρόλοι (περίπου 10) β) Μουσικοί (περίπου 10) γ) Σκηνογράφοι (περίπου 10). Οι σκηνογράφοι έχουν την ευθύνη της επιλογής ή της σύνθεσης και της εκτέλεσης της μουσικής του έργου. Στους σκηνογράφους μπορεί να ανατεθεί και η κατασκευή κάποιου μουσικού οργάνου που χρειάζεται (Οι πρόβες μπορεί να πραγματοποιούνται αρχικά στα τελευταία 15 λεπτά κάθε ώρας και κατά την τελική φάση σε όλη τη διάρκεια της διδακτικής ώρας).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
5.6. Ευκαιριακές δραστηριότητες	– Να αναπτύξουν υπευθυνότητα και αυτοπειθαρχία, όταν εργάζονται για την πραγματοποίηση ενός κοινού σκοπού. – Να δραστηριοποιηθούν στρεφόμενοι προς την τοπική κοινωνία, ώστε να συνδεθεί το σχολείο με την κοινωνική ζωή του τόπου. – Να προσεγγίσουν το γνωστικό αντικείμενο άλλων μαθημάτων με νέους δημιουργικούς τρόπους.	– Μουσικές εκδηλώσεις στο χώρο του σχολείου με την ευκαιρία διάφορων εορτασμών / επετείων (αφιερώματα σε συνθέτες, εορτασμός παγκόσμιας ημέρας μουσικής κτλ.) – Αξιοποίηση των επισκέψεων σε μουσειακούς χώρους μέσα από το μάθημα της Μουσικής (π.χ. μια επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο μπορεί να συμπληρωθεί με ακρόαση βυζαντινής μουσικής). – Εκπαιδευτικές συναυλίες και προγράμματα που οργανώνονται από διάφορους φορείς (Ο.Μ.Μ.Α, Ε.Τ., ΚΟΑ, Λυρική κτλ.). – Συμμετοχή των μαθητών σε εκδηλώσεις της τοπικής κοινωνίας (πανηγύρια, αναπαράσταση ή αναβίωση εθίμων κ.ά.) αλλά και παρεμβάσεις κοινωνικού χαρακτήρα (μουσικές εκδηλώσεις αφιερωμένες στην τρίτη ηλικία, σε παιδιά με ειδικές ανάγκες κτλ.)
5.7. Ζωντανή μουσική στο σχολείο	– Να νιώσουν τη χαρά της καλλιτεχνικής έκφρασης μέσα από τη μουσική πράξη. – Να μάθουν να επικοινωνούν σε κλίμα ευγενικής άμιλλας. – Να εκτιμήσουν την αξία των ποικίλων τρόπων μουσικής έκφρασης, ώστε να απολαμβάνουν τη ποιοτική μουσική χωρίς προκαταλήψεις. – Να εξοικειωθούν με το ιδιαίτερο ηχόχρωμα και τις δυνατότητες των οργάνων, ώστε αν επιθυμήσουν να μάθουν κάποιο όργανο, να επιλέξουν σωστά.	– Ζωντανή μουσική, που παράγεται από τους ίδιους τους μαθητές του σχολείου με χορωδία και με οργανικά σχήματα. – Παρουσιάσεις από μαθητές εργασιών και εκτελέσεις μουσικού έργου στην τάξη ή παρουσία μαθητών και άλλων τάξεων του σχολείου. – Μουσικές ανταλλαγές ανάμεσα στα σχολεία με επίσκεψη ομάδας μαθητών (ακόμα και άλλης εκπαιδευτικής βαθμίδας), οι οποίοι παρουσιάζουν το καλλιτεχνικό έργο τους στους μαθητές του σχολείου. Π.χ. από Γυμνάσιο σε Δημοτικά και αντίστροφα, επισκέψεις μαθητών Μουσικών Γυμνασίων, σπουδαστών Μουσικών τμημάτων Πανεπιστημίου κτλ.) – Επαφή των μαθητών με διαφορετικά είδη μουσικής σε ζωντανή εκτέλεση. – Επίσκεψη καταξιωμένων καλλιτεχνικών, οι οποίοι με την κατάλληλη επιλογή μουσικού υλικού θα μυήσουν τους μαθητές στις ιδιαίτερες πτυχές του κάθε μουσικού είδους (έντεχνου, λαϊκού, παραδοσιακού κτλ.) – Παρουσίαση των διάφορων μουσικών οργάνων με επισκέψεις καθηγητών Μουσικής και καλλιτεχνών ορχήστρας, οι οποίοι θα εξηγήσουν το ρόλο και τις δυνατότητες (μέσα από κατάλληλα και ευχάριστα παραδείγματα) κάθε μουσικού οργάνου. Σε επιπέδο τάξης αυτό μπορεί να γίνει από μαθητές του σχολείου που μαθαίνουν κάποιο όργανο.

Η ισχύς της απόφασης αυτής αρχίζει από το σχολικό έτος 1999 - 2000.
Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 29 Ιουνίου 1999

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΑΡΣΕΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ